

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
EFFECTUADA A L'AVINGUDA DEL PORTAL DE
L'ÀNGEL, 11-13 (CIUTAT VELLA, BARCELONA)

Codi MHCB: 080/07

Dates intervenció: 6 d'agost-31 d'octubre de 2007

JOSÉ MANUEL ESPEJO BLANCO

Mataró, Novembre de 2009

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA
2. INTRODUCCIÓ
3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC
4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS
5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ
6. METODOLOGIA
7. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS I DE LES TROBALLES
8. CONCLUSIONS
9. BIBLIOGRAFIA
10. FITXES DE LES UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES
11. MATERIALS MOBLES
  - 11.1. Inventari
  - 11.2. Dibuix
12. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA
  - 12.1. Documentació planimètrica
  - 12.2. Documentació fotogràfica

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Avinguda del Portal de l'Àngel, 11-13
UBICACIÓ	Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 430976 Y: 4582064 Z: 11'00 m - 6'70 m s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Excavació terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	6 d'agost-31 d'octubre de 2007
PROMOTOR	IMMOBILIARIA AZIUS, S.L.
EQUIP TÈCNIC	Direcció: José Manuel Espejo Blanco Tècnic: Alessandro Ravotto

2. INTRODUCCIÓ

En la present Memòria es recullen els resultats de la intervenció arqueològica desenvolupada al subsòl de la finca situada a la Avinguda del Portal de l'Àngel, 11-13, antic cine Paris (Fitxa cadastral: 0112660/003), al districte de Ciutat Vella (Barcelona), inclòs en una "Zona d'Interès Arqueològic", d'un destacat valor històric. En efecte, aquest solar es troba afectat per la construcció per part de l'empresa Immobiliària Azius, s.l., d'un edifici de nova planta amb soterrani, i amb aquesta actuació arqueològica es compleixen les exigències de la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català i el Decret 78/2002, del Reglament de Protecció del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic.

La direcció arqueològica d'aquesta intervenció (**Codi MHCB: 080/07**) ha estat assumida per l'arqueòleg José Manuel Espejo Blanco, actuant com a tècnic l'arqueòleg Alessandro Ravotto, ambdós de l'empresa d'arqueologia **ATICS S. L. Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric** i sota supervisió del **Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona**, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona.

Les tasques arqueològiques s'iniciaren el dia 6 d'agost amb la presència del arqueòleg director i una màquina retroexcavadora mixta per a l'extracció del paviment de les anteriors finques que ocupaven el solar actual, amb l'objectiu de deixar visibles les estructures arqueològiques antigues i començar a continuació la seva excavació sistemàtica amb un equip d'arqueòlegs¹.

Els treballs arqueològics finalitzaren el 31 d'octubre de 2007.

---

¹ Aquest equip constava d'un arqueòleg director, un tècnic i un grup d'arqueòlegs auxiliars que van arribar a participar simultàniament en un nombre màxim de catorze.

3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, és a dir, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és aquella unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Fazies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte

entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El Pla inclinat, els turons arran de mar, i el pla de baix, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins. Aquesta acció sedimentària de la plataforma presenta una sèrie de característiques que ha permès definir-la com un procés cíclic. Sembla que allà on l'efecte dels torrents no ha estat tan violent, es poden diferenciar tres nivells que es superposen quasi sempre en el mateix orde i que es repeteix cíclicament unes tres vegades, és per aquest motiu que se'l coneix com "tricycle". Aquests nivells són de baix a dalt:

- Argiles vermelles de procedència col·luvial i que seria la conseqüència d'un sòl format en condicions de clima semblant al de les regions tropicals humides, es a dir, una fase humida i una altra de seca.
- Llims groguencs d'origen eòlic, loess, i que sembla que es formarien amb un clima sec i fred.
- Per últim, trobem el tortorà, aquestes crostes calcàries s'haurien format en períodes de transició entre els dos climes anteriors, és a dir, més humit que durant el loess perquè hi hagués circulació de carbonat càlcic, però més càlid que el primer nivell, per tal que s'evaporés l'aigua.

En aquest nivells anirien incidint els diferents torrents i rieres, encaixant-se i produint formacions al·luvials i col·luvials de llims i argiles poc consolidades, la qual cosa explicaria l'aparició esporàdica de llengües de còdols i graves que trenca aquest cicle.

4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

Els orígens de la ciutat de Barcelona se situen a finals del segle I a.n.e. al Mont Tàber, molt a prop del mar i dominat al sud pel promontori de Montjuïc, que facilita la defensa del seu litoral. Ben aviat, però, els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el turó de la Peira.

Des del punt de vista urbanístic, podem diferenciar tres zones dins la ciutat. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, que resta emmurallat fins la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Aquest espai inclou d'una banda, un nucli central conegut com a barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana de *Barcino*. Al seu voltant hi trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins el tercer recinte fortificat de la ciutat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

En segon lloc tenim tot un seguit de pobles que neixen entorn de la ciutat, i que n'acabaran formant part a finals del segle XIX. Per últim hi trobem l'Eixample, una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX, seguint el Pla d'Ildefons Cerdà, quan ja s'havien enderrocats les muralles que impedièen el creixement urbanístic de Barcelona.

Per a centrar-nos en la intervenció que aquí ens ocupa hem d'assenyalar que queda inscrita dintre del *suburbium* de la ciutat romana de *Barcino* (AA.DD., 1982, 1992, 1997). Aquest espai, escassament urbanitzat i majoritàriament agrícola (*ager*), es trobava salpicat per nombroses *villae*, les quals guarden una relació generalment prou clara amb els eixos de la ciutat, la qual cosa

apunta a la centuriació del territori on aquestes *villae* eren construïdes. Aquesta ordenació es veu recolzada per la construcció de les vies interurbanes que comunicaven el nucli urbà amb les diferents propietats del seu *ager* i amb altres ciutats properes. El traçat d'aquesta xarxa viària es coneix prou bé a partir d'alguns elements de provada rellevància: generalment els estudis que els investigadors fan sobre l'alineació de l'entramat viari posat en relació amb l'organització territorial de l'*ager*, parteixen de la seva vinculació amb els principals eixos de la ciutat, el *Cardo Maximo* i el *Decumanus Maximus*, i es rastreja a través de les restes de monuments funeraris que jalonaven els seus recorreguts i més directament amb els trams de calçada conservats. En aquest sentit, el perllongament del *decumanus* a partir de la porta nord oest (que és la zona afectada per la nostra intervenció) es fa, tradicionalment, seguint un eix marcat pel carrer del Bisbe, la Plaça Nova, carrer dels Arcs, avinguda del Portal de l'Àngel, Passeig de Gràcia i Gran de Gràcia en direcció cap a la muntanya (BUSQUETS *et alii*, 2009; PALET, *et alii*, 2009). Malgrat això, aquest itinerari teòric només està documentat arqueològicament per, fins ara, una única troballa concloent feta al 1988 quan es va posar al descobert la fonamentació d'un monument funerari al carrer dels Arcs, molt a prop de la plaça Nova. Es tractava dels fonaments d'un edifici segurament de planta rectangular, d'uns 6 m de costat, erigit al segle I d.n.e. i que fou espoliat probablement entre la segona meitat del segle IV i el segle V (GRANADOS, RODÀ, 1993; PUIG, 1999). No obstant, alguns elements relacionats amb aquesta porta també assenyalen aquest eix com a via d'entrada i sortida, com la pròpia disposició dels aqüeductes o fins i tot el fossat de caràcter defensiu i de canalitzacions d'aigües trobat durant l'excavació duta a terme el 1989 a l'Avinguda de la Catedral, que envoltava el recinte emmurallat però que deixava lliure la porta i que podria estar assenyalant el límit de la calçada que partia d'aquest punt; també aquest mateix espai quedava exempt de les diverses sitges que es van documentar al sector.²

---

² També al mateix sector (uns 140 m al sud-oest), l'existència de la necròpolis de la Vila de Madrid ens està assenyalant una via sepulcral —documentada en part—, amb orientació nord-oest / sud-est (BELTRÁN, 2007).

Durant el període alt-medieval (AA.DD., 1982, 1992, 1997) tota aquesta àrea va estar dominada per una escassa activitat urbana. Les cases no eren predominants en aquests burgs de finals del segle X: horts, camps, vinyes i d'altres terrenys eren molt més nombrosos que les cases i les seves dependències. Els horts eren sovint extensos, particularment aquells que pertanyen als grans centres monàstics.

Per situar el discurs en un marc més general, poden diferenciar 4 àrees dintre de la composició urbana de la Barcelona del segle XII. Una destinada als intercanvis comercials, amb evidències d'una horticultura limitada i habitatges de petites dimensions. També hi havia àrees properes al mercat, on s'observa una barreja d'activitats comercials i les residències i els tallers tindrien una escassa representativitat. Restaria una àrea urbanitzada de naturalesa residencial, on s'inclouria la vila nova de Santa Maria del Pi (parròquia que mantenia sota la seva influència l'àrea del Portal de l'Àngel). Finalment es pot distingir un ampli sector destinat a la producció agrícola.

Les viles noves creades al voltant de l'antic recinte emmurallat romà foren el Mercadal, Santa Maria del Mar, Sant Cugat del Rec, Sant Pere, Dels Arcs i Del Pi. En relació amb la funcionalitat dels nous espais ocupats, cal assenyalar que el procés de creixement de les vilanoves crea una polarització típicament medieval entre una ciutat d'herència romana amb funcions de centre polític, religiós i simbòlic, seu de la Cort Comtal i del bisbe; i el burg, on es situa una gran varietat d'activitats comercials (sobretot artesanals i marítimes), i zones de poblament. Veurem com aquesta contraposició fou progressivament diluïda amb la construcció d'un nou recinte emmurallat per tal de garantir la protecció dels nuclis poblacionals recentment creats. Malgrat aquest element, encara perduraven formes d'organització romanes que amagaven la nova realitat urbana de la ciutat: és la divisió político-administrativa en forma de quarters.

A mitjan segle XII, Barcelona vivia un moment d'expansió econòmica i creixement demogràfic. La conseqüència principal és el desenvolupament comercial i artesà, primera etapa del que serà el gran comerç marítim del segle següent. En l'àrea que ens ocupa va tenir la seva importància la presència de

l'orde del Sant Sepulcre³, el qual adquirí una vasta extensió de terres més enllà del raval dels Arcs Antics al voltant del pou de Moranta, que s'estenia des del que més tard seria el carrer de la Canuda fins a l'església de l'orde de Santa Anna⁴ (ARAU, 2002). No obstant, quan l'any 1141 els enviats del Sant Sepulcre arriben a Barcelona, encara no existia la vila nova dels Arcs Antics. Però ja s'hi havia començat alguna parcel·lació de terrenys i alguna edificació, amb moviments econòmics en aquestes afores de les muralles. Són d'aquells moments el palau episcopal nou, prop de la porta Bisbal, i el nou palau dels comtes, de qui va rebre el nom el carrer Comtal. L'espai va ser dividit gradualment en parcel·les i llogat amb el propòsit d'edificar. Els residents d'aquesta àrea perifèrica devien ser d'origen bastant humil. Als anys seixanta es comença l'edificació del monestir de santa Anna, al ja anomenat Burg dels Arcs Antics. Aquest nucli inicial es va estendre i urbanitzar ràpidament, fins a convertir-se en una vila nova sota l'impuls del Sant Sepulcre. D'aquí li ve el nom de *Villa Sepulcri*, amb què fou coneguda al principi, convertida posteriorment en barri de Santa Anna. El sistema d'explotació de la propietat de Moranta és el sistema censal, que era el rendiment de les cases que s'hi edificaven. Els censals, en diners o en espècie, es cobraven en dues dates anuals: per Pasqua i per Sant Miquel, d'aquesta manera el rebost estava sempre proveït. Quan es tractava de censals sobre cases, es pagaven amb diners, i quan es tractava de terres agrícoles, podia ser en espècie, amb una quantitat fixa o amb una part de la collita. Aquest rendiment anual es va començar a percebre des del primer any i va perdurar uns segles.

Fins al anys noranta del segle XII l'activitat econòmica se centrava en aquest nucli inicial de Moranta. La propietat es va anar parcel·lant successivament, i alhora s'hi construïa, encara que les parcel·les continuaven propietat del Sant Sepulcre. Una vegada esgotades les possibilitats d'aquell nucli original es va estendre el domini del monestir més enllà d'aquesta propietat, fet majoritàriament a través de donacions. Al voltant del 1230 el monestir viu un

---

³ De fet, és precisament la presència d'aquesta orde un dels factors principals que incidiran en el desenvolupament de l'urbanisme en aquest sector de la ciutat a partir de la segona meitat del segle XII (BUSQUETS, PASTOR, 2005).

⁴ L'ubicació exacta del nucli inicial del camp de Moranta i el seu pou es localitzava en el triangle format pels carrers de la Canuda i el de Santa Anna, des de l'Avinguda del Portal de l'Àngel fins la Rambla de Catalunya.

moment culminant d'atracció de les classes dominants de la ciutat. Aquest moment s'allarga fins a la meitat del segle. Però, al segle XIV el monestir pateix les conseqüències de la crisi: pèrdua de propietats, mala gestió econòmica amb endeutament excessiu d'alguns priors, pèrdua de valor de les rendes, davallada dels donatius, competència de les ordes mendicants, etc., encara que a la primera meitat del segle XV Santa Anna va experimentar una veritable revifalla amb l'annexió (1423) de Santa Eulàlia del Camp. Aquest fet explica les construccions d'aquest segle, començant per la sala capitular i continuant pels claustres i rematant l'obra en el cimbori, construcció que és la que ha arribat fins ara.⁵

Amb tot, l'empenta no va durar fins a final de segle, perquè tornen les dificultats econòmiques. La comunitat ha d'acudir al bisbe de Barcelona, que proclama una indulgència per a qui ajudi a acabar les obres del claustre.

A finals del segle XIII aquest antic raval ja formava part de la ciutat, sent la prova definitiva la construcció de les muralles medievals⁶. En efecte, amb l'afany d'encabir i protegir les noves barriades i els edificis establerts fora els límits de la muralla d'època romana, es va començar a construir una nova línia defensiva, que arribaria a mesurar cinc mil metres i delimitar un àrea de cent trenta hectàrees (DURAN I SANPERE, 1972; AA.DD., 1992; HUERTAS, 2000). Tradicionalment s'ha associat aquesta muralla amb el regnat de Jaume I, essent el primer tram el construït a la Rambla, des del convent de Framenors fins l'àrea propera a l'església de Santa Anna. Per la seva part, en aquest tram

---

⁵ A la part residencial, el noviciat era probablement gran i noble, ja que l'any 1493 s'hi celebraren les Corts sota la presidència de Ferran el Catòlic. Després de l'exclaustració de 1835, aquesta part desaparegué. Actualment només en resta l'església amb el claustre i la sala capitular, convertida en capella. Un incendi a l'any 1936 destruï la cúpula, que va ser substituïda per un cimbori de maó (ARAU, 2002).

⁶ Malgrat aquest nou element, encara perduraven formes d'organització romanes que amagaven la nova realitat urbana de la ciutat, concretament la divisió político-administrativa en forma de quaters. El context d'expansió econòmica i la implantació d'un règim jurídic de caire municipal durant el segle XIII van afavorir la divisió administrativa de la ciutat en quaters, amb la Plaça del Blat com a centre comercial. El resultat d'aquesta subdivisió foren els quaters de Santa Maria del Pi, Sant Pere, Santa Maria del Mar i Framenors. El sistema de quaters es tractava d'una divisió administrativa artificial. Sembla que vol representar una geometria essencial, la unitat de la ciutat, (a la més pura cosmologia romana), tot i que s'obtenen unitats molt dispars per la forma, pels continguts sociofuncionals i pel contrast dels seus valors demogràfics.

es van bastir l'últim terç del segle XIII, i concretament el tram de muralla entre Santa Anna i Jonqueres fou aixecat en torn del 1285.

És important assenyalar que la seva construcció es va veure condicionada per un seguit d'elements tant de caire geogràfic i geològic com urbanístics. D'una banda, el traçat de la nova muralla es va haver de cenyir tant als edificis com als camins ja existents en l'àrea d'extramurs, amb l'objectiu de protegir el teixit urbà que s'havia anat creant i establir els nous accessos a la ciutat. De la mateixa manera, aquesta fortificació va repercutir en el traçat dels carrers de la ciutat que es van anar obrint segons els nous límits.

D'altra banda, la configuració de la muralla també va estar determinada pels accidents geogràfics existents a la zona on es va assentar (RIBA, 1992). El tram de mur que mira a muntanya es va bastir damunt la plataforma pleistocena i prop del graó barceloní, que és un talús erosiu que separa el pla de Barcelona de la part alta de la ciutat. Queda localitzat des de Montcada fins el centre de Barcelona, arribant al Clot i Sant Andreu i constituïa un obstacle per les rieres que baixaven, de muntanya cap a mar, que al salvar-lo van anar creant en el seu repeu un con de dejecció. Aquesta posició elevada proporcionà a la construcció un glacis gairebé pla i un domini perfecte de la ciutat, sobretot tenint en compte els 4 metres aproximadament de desnivell de l'esmentat graó, sumats a les 13 vares d'alçada dels murs.

La muralla, a més de salvaguardar la ciutat de Barcelona dels enemics, va servir per protegir-la de les vingudes d'aigua. Feia les funcions de col·lector de les rieres que hi incidien provinents de la vall que s'estenia al nord i que anteriorment penetraven lliurement a la ciutat, impedit que les inundacions vessessin cap al tàlveg interior.

El tram de la Rambla fou construït damunt l'eminència formada per la llera alta de la riera d'en Malla i el relleu enlairat en facilitava la defensa. També aquí les muralles actuaven de dic de contenció del corrent d'aigua que baixava pel costat de llevant i que funcionà durant un temps com a fossar. De fet, la Rambla era un antic torrent que marcava els límits occidentals de l'antiga ciutat

romana. El costat de llevant, des del Portal Nou fins a mar, igualment fou aixecat damunt l'areny elevat format per les rieres que baixaven per aquest indret.

Pel que fa al traçat i recorregut d'aquest segon recinte emmurallat cal assenyalar que s'inicia a la Rambla, a tocar de mar fins a Canaletes, passa per Plaça de Catalunya, el carrer Fontanella, carrer Trafalgar, Arc de Triomf, Lluís Companys i Passeig Picasso. En relació amb la zona que ens ocupa, el que avui coneixem com el Portal de l'Àngel era una de les portes de la ciutat coneguda com al Portal dels Orbs. Rebia aquest nom perquè al seu entorn s'aplegaven una gran comunitat de cecs. No era un cas únic. Els cecs, en aquells temps, tenien el costum de fer-ho, ja que d'aquesta manera se sentien més segurs. L'any 1466 passa a anomenar-se portal de l'Àngel en motiu de la petita imatge de l'àngel de la guarda que es col·loca a la porta en record a la suposada aparició d'aquest àngel a Fra Vicenç Ferrer. En aquest punt s'hi documenten en la cartografia diverses torres adossades a l'exterior de la muralla de les quals és molt difícil entreveure'n la forma i el sistema constructiu emprat, tant com la situació exacta respecte els portals. Al 1714, i de fet molt abans, aquest portal era el primer que s'obria a la ciutat i el darrer en tancar-se. El motiu era molt clar: l'intens tràfic de persones i carruatges. Era el camí que conduïa a la vila de Gràcia i ja des de les tres de la matinada sortien des d'aquest indret gran quantitat de diligències i tartanes mentre entraven els carros dels pagesos plens de mercaderies. Aquests pagesos, després de descarregar els seus carros, oferien als barcelonins el servei de buidar-los les latrines. El servei, de gran utilitat per a la ciutadania, era una font immillorable d'adobs per a les seves terres. La porta era, aproximadament, on actualment l'avinguda troba la plaça de Catalunya (DURAN I SANPERE, 1972; AA.DD., 1992; HUERTAS, 2000).

La subdivisió en quaters del segle XIII (mencionada més amunt) es va mantenir en el segle XIV —de fet funciona fins a finals del segle XVIII—, malgrat que el centre ja no era de tipus comercial, sinó administratiu: la Plaça Sant Jaume. Pel que fa a la funcionalitat dels quaters en el segle XIV cal assenyalar que el quarter de Santa Maria del Pi que integrava les terres de la

nostra intervenció, amb la parròquia reedificada el 1319 i l'església del 1453, és de tipus residencial. Es tracta d'una àrea de servei, propera al centre, als nuclis del poder civil i religiós, però també hi ha artesans i comerciants. Presentava una alta densitat demogràfica en general, però pels plànols de densitat de població derivats dels focs per hectàrea, es constata que encara al segle XVI l'àrea del solar intervingut tenia la densitat més baixa (de 0 a 47, mentre que la més alta arribava a >233).

En èpoques posteriors, la construcció de palaus pertanyents a famílies amb un alt poder adquisitiu reforça el caràcter residencial i potser exclusiu de la zona. Entre la parròquia de Santa Anna i la Plaça Nova es pot destacar el Palau de Solterra i els palaus dels marquesos de Caldes de Montbui, si bé l'estudi dels fogatges i del Reial Cadastre borbònic ofereix una visió diferent a la del simple inventari arquitectònic. L'anàlisi de la distribució de la riquesa sobre el paisatge urbà del segle XVII revela que a l'àrea del nostre estudi s'hi acusen grans diferències econòmiques i de status, aspecte que ja es presentava a l'edat mitjana. S'hi localitza el pes considerable de les capes superiors de la societat urbana (un 66,3% de notables i de famílies amb nombrosíssims criats). Però coexisteixen dins un mateix espai grans mansions senyoriales i grups de cases petites escampades, sense formar grups cohesionats. D'acord amb la compartimentacions dels habitatges abans esmentades, era sovint que a les cases grans la part inferior es destinés a botigues o fins i tot es convertia en habitatges de condició inferior, mentre que la part alta era habitada per la família noble.

Les obres urbanes del segle XIV es detenen posteriorment en l'àmbit públic (equipaments, carrers, places...). A partir del segle XVI es tendeix al benefici de persones i institucions concretes de la ciutat, com la petita aristocràcia i l'oligarquia urbana. No es paralitzen, però, les obres a les muralles, malgrat que l'índole d'aquestes remodelacions ha perdut el caràcter aglutinador dels segles anteriors.

En el segle XVII les noves tendències militars, com l'ús generalitzat de la pólvora, van obligar a reformar part de la muralla existent, donant lloc a la

substitució dels antics merlets i la construcció d'un seguit de baluards situats al llarg del circuit defensiu d'època medieval. El baluard més proper és el situat davant del portal de l'Àngel, que sabem que es va bastir un cop acabada la Guerra dels Segadors (1652), el resultat de la qual fou el privilegi militar de la ciutat concentrat a mans de l'Estat central, que va promoure el reforç de la muralla amb la construcció de més baluards, entre els anys 1672 i 1675.

Al segle XVIII comença un canvi que portarà de la tipologia d'un típic habitatge propi de l'antic règim (la casa artesana) a un altre constituït per la casa de veïns, expressió de les noves formes de relacions capitalistes. En efecte, la casa menestral, edificada habitualment entre parets mitgeres, en parcel·les de 4 a 5 m d'amplària i la mateixa profunditat o el doble d'amplària, complia la doble funció de taller i residència, situant a la part baixa la botiga o obrador i la cuina, i al pis superior les cambres com l'alcova. Aquestes cases no tenien valor de canvi sinó solament d'ús, una forma de tinença que reflectiria l'escassa mobilitat domiciliària a la ciutat de l'antic règim. Per contra, la irrupció de les relacions capitalistes suposaria la segregació, funcional i social, de l'interior de l'habitatge en la ciutat, en virtut de la separació de les àrees de producció de les residencials i d'aquestes últimes per nivells econòmics. I també l'habitatge passa de tenir un valor d'ús a tenir-lo de canvi, o el que és el mateix, la casa unifamiliar gaudida en virtut d'un contracte emfitèutic canvia a la casa de veïns de lloguer (GARCIA, 1986; AA.DD., 1992, 1997).

L'obertura de l'avinguda va ser conseqüència de l'Exposició Universal del 1888. Fins aquell moment, a la part baixa de l'avinguda, a partir del carrer de Montsió, va ser fins llavors una plaça tancada i allargada. Envoltat de palaus, era el punt d'arribada i sortida de tots el carruatges que es dirigien i arribaven de la Vila de Gràcia, i que havien de travessar la muralla per la porta dels Orbs. L'obertura de l'avinguda va fer desaparèixer aquest racó. Amb aquesta obra es fa possible la integració de l'Eixample —les obres del qual havien començat en els anys seixanta d'aquell mateix segle— amb Ciutat Vella a través d'una via directa per a vianants. En Miquel Garriga va elaborar el projecte el 1871 i es va portar a la realitat quinze anys més tard, deixant l'amplada actual, i sent el primer edifici a construir-se el del Banc d'Espanya, al número 25, al 1887 tal com diu la façana.

Altres edificis destacats de l'Avinguda de Portal de l'Àngel (alguns ja mencionats) són:

Al número 24 hi trobem la Casa Puig Martí. Edifici d'estil eclèctic promogut el 1889 per Pere i Francesc Martí Puig. La composició de la façana s'estructura en tres cossos verticals separats per pilastres. El cos central té balcons individuals mentre que els laterals tenen doble balcó corregut. La planta principal adquireix relleu amb els balcons de balustres i les tribunes dels extrems. La porta principal s'ornamenta amb pilastres esculpides, una motllura de flors i l'escut amb la lletra M en referència al cognom dels propietaris.

Números 20 i 22. Edifici de Catalana de Gas, actualment Gas Natural. Bastit del 1893 al 1895, una monumental i eclèctica obra de Josep Domènech i Estapà (1895). L'edifici, construït per encàrrec de la Societat Catalana per a l'Enllumenat del Gas, conté un interessant "Museu del Gas" en què s'exhibeixen diferents aparells que mostren l'evolució experimentada en l'ús d'aquesta font d'energia. El museu es pot visitar prèvia petició.

Números 15 i 17. Casa Joan Puig. Edifici senyorial de Pere Basegoda, actualment establiment hotelier, obra del 1872, amb una façana simètrica articulada en eixos verticals seguint el ritme de les obertures, totes elles d'arc escarser, jerarquitzades per plantes: més altes al pis principal, més baixes al pis superior. L'acabat combina l'estucat llis amb l'encoixinat de la planta baixa, els eixos laterals i el central, aquest coronat amb un frontó triangular i aquells amb frontons semicirculars. Al centre de l'edifici emergeix una torre-mirador.

Número 9. Palau dels comtes de Solterra. És una casa amb un exterior completament simple, del tot d'acord amb el caràcter català, però l'interior era un dels més sumptuosos de la ciutat. Aquesta casa fou construïda durant el segle XVII, quan els Sarriera, els propietaris, família d'alta estirp dins l'administració de Catalunya, acomplien un paper molt significatiu en les guerres contra Felip IV. La unió d'aquest llinatge amb els marquesats de Barberà i de la Manresana, hereus dels Pinós i dels Copons, de la més antiga

noblesa catalana, aportà a aquesta casa un valuós arxiu de documents medievals. Al costat a la dreta, on fins fa poc hi havia el cine París i s'ha desenvolupat la nostra intervenció arqueològica, hi havia el jardí del palau. Per la seva part, el cine (pertanyent al "Grupo Balañá") havia obert les seves portes el 21 de juny de 1928 i era un dels més antics que continuaven funcionant a la ciutat.

Números 3 i 5. Palau Marimon i Caldes de Montbui. Corresponen al palau del marquès de Caldes de Montbui. Aquesta casa és un edifici construït durant el segle XVII pels Marimon, família de grans burgesos de la ciutat medieval. La façana es convertí en neoclàssica quan, al segle XIX, els set balcons de la planta principal foren coronats amb frontons. Actualment els baixos estan ocupats per la popular llibreria Happy Books, nova etapa de l'antiga llibreria La formiga d'Or. Aquesta és la segona llibreria més antiga de la ciutat, del 1885, es dedicava quasi en exclusiva a vendre estampetes, la vida exemplar de nens sants, missals, missalets enquadernats amb pell i nàcar, homilies i sermons preconciars. També en va ser l'editora de la seva homònima revista, del mateix tarannà catòlic. Inicialment estava just al la vorera del davant però durant la guerra una bomba la va destrossar i com que el local actual estava vacant s'hi van traslladar (AA.DD., 1992, 1997).

Pel que respecta als antecedents arqueològics d'aquesta àrea, fem esment breument de les més destacades:

- Molt a prop es troba la Plaça Vila de Madrid, punt on es troba la necròpolis romana de la Vila de Madrid (AA.DD., 2007). Va ser localitzada el 1954 la qual cosa va provocar la primera excavació a l'indret. Aquesta intervenció va tenir continuïtat els anys següents, 1956-1957 (DURAN I SAMPERE, 1963; ADROER, 1963; JULIÀ, 1965). L'any 1995 el jaciment va ser declarat BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional) per la Generalitat de Catalunya. Per últim, l'any 2000, una remodelació de la plaça va obligà a fer un altre intervenció, i el 2003 es va encetà un projecte pluridisciplinar que incloïa estudis paleoantropològics, paleobotànics, arqueozoològics, palinològics, fitòlits, carpològics, etc.

(BELTRÁN DE HEREDIA, BUSQUETS, PASTOR, 2000-2003). L'activitat funerària es centrà els segles I-III d.n.e., arribant a un moment poc avançat del segle IV; després la zona es mostra desocupada fins el final de l'Alta Edat Mitjana (BUSQUETS, PASTOR, 2005). També en aquell indret, ja des de l'any 1954, es coneix un tram d'una via romana, de fet els enterraments i àrea de necròpolis es troba a les seves bandes. Es tracta d'un tram d'uns 35 metres de llargària per una amplada màxima d'entre 4 i 5 metres (DURAN I SANPERE, 1963; BUSQUETS *et alii*, 2009).

- Al carrer dels Arcs, i vinculat a la prolongació de la via *decumana* —porta nord de la ciutat— es va trobar un monument funerari. Aquesta via segueix un eix marcat pel carrer del Bisbe, la Plaça Nova, carrer dels Arcs, avinguda del Portal de l'Àngel, Passeig de Gràcia i Gran de Gràcia en direcció cap a la muntanya. Aquest monument és l'única troballa que documenta empíricament aquesta via. Es tractava dels fonaments d'un edifici segurament de planta rectangular, d'uns 6 m de costat, erigit al segle I d.n.e. i que fou espoliat probablement entre la segona meitat del segle IV i el segle V (GRANADOS, RODÀ, 1993; PUIG, 1999).
- A la mateixa Avinguda de Portal de l'Àngel, 42-44, es va portar a terme una intervenció (entre juliol i agost de 2002), —feta per l'empresa ATICS, i dirigida per l'arqueòloga Esther Medina (MEDINA, 2002)—, motivada per la instal·lació d'una arqueta de telecomunicacions i una rasa per a la conducció del servei, una intervenció molt parcial però que va proporcionar importants dades en relació amb la història medieval i moderna de la ciutat. En primer lloc, un tram de la muralla medieval aixecada a principis del segle XIII o inicis del XIV amb informació de situació i tipologia constructiva; i segon, estructures d'hàbitat d'època Moderna (segle XVII).
- Per últim, volem fer menció per la seva proximitat i resultats, de la intervenció desenvolupada per l'empresa TEA, sota la direcció de l'arqueòloga Rebeka García, a Portal de l'Àngel, 9, carrer de la Canuda, 41-47 i carrer de la Flor, 2-4, entre els anys 2007-2008, amb motiu de la

remodelació dels immobles afectats. En aquesta excavació es va trobar, a més d'algunes estructures medievals, modernes i contemporànies, una part de la calçada romana que es va documentar també a la intervenció a què fa referència aquesta Memòria. Un petit tram d'aquesta via va ser conservat *in situ* i deixat a la vista sota la protecció d'un vidre a l'interior de la finca.

5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Les motivacions per les quals s'ha fet necessari un seguiment i excavació arqueològiques en aquesta zona de Ciutat Vella, com ja hem comentat més amunt, es deu a que aquesta es troba en un espai inclòs en una "Zona d'Interès Arqueològic" d'un eminent valor, donat que es troba relacionat amb un sector històric molt destacat per a la ciutat.

En el cas concret que ens ocupa, es formularen diverses hipòtesis de treball prèvies a la investigació, les quals, molt breument, feien referència a la presència d'estructures de diferents èpoques a la zona afectada. Les més significatives són:

- Es troba al *suburbium* de la ciutat romana de *Barcino*.
- És molt a prop del traçat d'un dels aqüeductes romans de la ciutat.
- A l'edat mitja, en el moment de formació dels burgs o vilanoves, en aquesta zona es produí un dels primers creixements de la ciutat medieval.
- Està inclòs dins el recinte emmurallat construït en època medieval.
- En les obres realitzades al núm. 9 de l'Avinguda del Portal de l'Àngel, al costat del solar objecte d'aquesta Memòria, s'han documentat diverses deposicions d'origen al·luvial. Per sota d'aquests nivells, s'ha pogut documentar estrats i estructures d'època romana entre la cota -60 cm i la cota -120 cm, respecte la rasant del carrer.

Els objectius immediats es centren doncs en recuperar i/o documentar les possibles restes arqueològiques que puguin existir en aquest lloc abans el començament de les obres que ha de realitzar l'empresa Proinosa amb la construcció d'un edifici de nova planta.

6. METODOLOGIA

Per a aconseguir els objectius marcats és necessari adoptar una metodologia sistemàtica i que se'ls adequi. En relació amb la metodologia de registre, la seqüència estratigràfica s'estableix amb el propòsit d'entendre la formació, delimitació, estructuració i orde de deposició dels diferents estrats. De la mateixa manera, ajuda a interpretar els diversos processos sedimentaris i postdeposicionals que s'han anat produint al llarg del temps a la zona afectada. Sota aquestes premisses, s'ha establert un registre detallat dels diferents estrats que configuren la zona intervinguda utilitzant per a fer-ho el sistema d'Unitats Estratigràfiques (U.E.), que es pot seguir a E.C. HARRIS (1990) i A. CARANDINI (1997), sistema acceptat àmpliament i secundat a Catalunya des de fa tres dècades (TRÓCOLI, SOSPEDRA, 1992). Aquest mètode permet analitzar de forma individualitzada cadascuna de les incidències que afecten la seqüència estratigràfica. La caracterització de les diferents unitats estratigràfiques es detalla en una fitxa. Aquí s'hi registren tots els paràmetres que permeten la seva correcta identificació i descripció, així com també la seva relació física respecte a la resta de les unitats estratigràfiques del jaciment.

La identificació d'una U.E. s'estableix mantenint l'orde estricte d'aparició durant el procés d'excavació i es duu a terme generalment utilitzant una clau de tres o quatre dígit (en funció de la magnitud dels treballs a realitzar), començant tota la seqüència numèrica per el número 100 ó 1000. Nosaltres ens hem decantat, atenint-nos a les dimensions de l'àrea intervinguda (quasi 900 m²), per la segona opció, començant la sèrie amb l'U.E. 1000. Aquesta forma de procedir s'utilitza amb la finalitat d'evitar qualsevol alteració de la seqüència numèrica o algun tipus d'interferència en cas que, durant el procés, sorgeixi una estratigrafia complexa que obligui a acumular unitats estratigràfiques.

Quant al mètode d'intervenció immediata durant els treballs de control previ que s'estaven realitzant, hem seguit el de la verificació visual directa, al temps que una màquina retroexcavadora mixta trencava amb martell pneumàtic la

pavimentació de les finques que ocupaven el actual solar amb l'objectiu de deixar visibles les estructures arqueològiques antigues. Una vegada aquestes van ser posades al descobert i netejades es va procedir a la seva excavació.

La documentació de la intervenció es completa amb les fitxes de les unitats estratigràfiques documentades, l'inventari dels material mobles exhumats⁷, i un registre gràfic, que inclou plantes i seccions planimètriques, i una selecció fotogràfica de les evidències més representatives del desenvolupament dels treballs.

Les cotes han estat establertes en metres sobre el nivell del mar (m s.n.m.).

---

⁷ El material arqueològic recuperat s'ha codificat segons els següents criteris, 080 (número de la intervenció arqueològica) – 07 (any del permís) – n° de U.E. (Unitat Estratigràfica) – N° inventari (número de diferenciació de les peces més significatives).

7. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS I DE LES TROBALLES

La necessitat d'actuació arqueològica en aquest cas es troba en el fet que l'obra projectada d'un edifici de nova planta en el solar mencionat afecta de manera directa al subsòl, i de la mateixa forma afecta manifestament a les restes arqueològiques que allí es troben. En aquest sentit, i per a no entorpir les tasques arqueològiques que s'havien de portar a efecte, els responsables de l'empresa promotora, van decidir posposar el començament de les obres a la finalització dels treballs arqueològics, per la qual cosa aquests es van poder desenvolupar sense les traves que en altres ocasions s'han de suportar.

El solar té una forma allargada i ocupa un àrea de quasi 900 m² [Fotografia 1]. Per a una major comoditat en la documentació de les estructures aparegudes i organització dels treballs, la direcció tècnica va decidir dividir el solar en tres sectors diferenciats amb numeració d'U.E. també diferenciada: el Sector A (extrem est del solar, amb uns 270 m²), que es correspon amb el vestíbul del cine i una botiga adossada en el seu costat sud, li varem donar els números d'U.E. 1000 i següents; el Sector B, la part central on s'ubicava el pati de butaques (aprox. 300 m²), els 2000 i següents; i, per últim, el Sector C, a l'extrem oest (també d'uns 300 m²), els 3000 i següents.

L'únic fet condicionant en el desenvolupament dels treballs arqueològics va ser el que obligava a treure les restes de runa produïts per la ruptura de la pavimentació dels edificis enderrocats (**U.E.'s 1000, 2000 i 3000**). Això forçava a deixar un corredor pel qual pogués desplaçar-se la màquina des del fons del solar fins a l'entrada, on esperaven els camions que havien d'emportar-se aquestes restes. Per aquest motiu, es van excavar primer els dos laterals del solar i posteriorment el corredor central⁸, amb la conseqüència immediata de que va resultar impossible establir relacions directes entre l'estratigrafia d'

---

⁸ Això va obligar a tornar a tapar tot el costat nord del solar una vegada excavat i deixar-lo a manera de passadís perquè la màquina continués amb les seves tasques d'evacuació de runa.

ambdós costats i ens va obligar per seguretat a multiplicar els números d'UU.EE.

Previ als treballs d'excavació pròpiaments dits, es va realitzar un sondeig quadrangular (4 x 4 m) amb pala netejadora (d'una màquina retroexcavadora mixta) d'uns tres metres de profunditat en l'extrem W del solar (sector C) per trobar-se a 1'5 m per sota de la rasant del carrer actual [Fotografia 2]. L'objectiu era establir una primera estratigrafia general, i verificar o descartar la presència en aquest punt d'estructures o estrats arqueològics. Els resultats van ser negatius, encara que un petit rebaix posterior de seguretat va revelar la presència d'un pou amortitzat en època moderna. L'estratigrafia (**U.E. 3001 a 3004**) es situava entre els 9'33 i els 6'64 m s.n.m i va revelar quatre nivells de sediment geològic —sense cap presència de material antròpic— [Fotografia 3] i que seran descrits més avall en aquest mateix capítol.

Així mateix, i aprofitant l'existència d'una E. T. de FECSA-ENDESA fora de servei excavada en el subsòl a l'entrada del cine, es va decidir trencar una de les seves parets per poder examinar també ací, en l'extrem oposat del solar i a una cota considerablement més alta, l'estratigrafia del sector. Es tracta d'una estructura (**U.E. 1001**) de planta rectangular (5'6 x 2'6 m) de 3 m de profunditat, construïda amb parets de formigó, reforçades amb reixeta metàl·lica, de 70 cm de gruix. Primer es va haver de buidar de les restes de runa de la demolició del cine amb què s'ha havia omplert el forat (**U.E. 1002**). Després es va trencar amb el martell pneumàtic de la màquina la paret oest, deixant al descobert part de l'estratigrafia d'aquella zona, estratigrafia que va ser confirmada en els seus trets més generals durant l'excavació en extensió del sector A del solar.

Els resultats obtinguts una vegada excavat en extensió el solar, ens van permetre posar al descobert diverses estructures i estrats arqueològics anteriors a les finques enderrocades, les quals dataven de la primera meitat del segle XX.

La successió estratigràfica que es va documentar durant els treballs arqueològics presentava la següent seqüència (exposada en l'orde d'exhumació en el procés d'excavació):

U.E. 1003/2001⁹: En primer lloc, va aparèixer directament per sota del paviment de la finca un nivell d'anivellament sobre el qual es va posar el citat paviment. De matriu sorrenca, amb abundant runa. Té un color grisenc, és de consistència solta i presenta unes cotes màxima i mínima entre 10'70-9'98 m s.n.m¹⁰. Es troba als sectors A i B, però no al C. Cronologia contemporània.

A continuació venien una sèrie d'estrats molt llimosos, amb desigual presència d'argila, llims i sorres molt fines. El resultat final és un sediment molt net i fi, amb escàs material arqueològic incorporat i, a més, molt rodat. La seva presència s'explica com aportació sedimentària al·luvial de les rieres que en el passat van circular per aquesta zona. La gran semblança visual i compositiva d'aquests estrats va fer molt feixuga la divisió de tot aquest paquet sedimentari en els seus diferents nivells. No obstant això, el treball d'inventari del material exhumat en ells ha permès confirmar la conveniència, necessitat i utilitat d'aquell esforç.

U.E. 1051/2070: Nivell de composició majoritària de llims y sorra molt fina. Color marró clar. Sedimentació al·luvial. Només es trobava al espai ocupat per l'antiga botiga adossada al cine, a l'extrem NE del sector A del solar¹¹, i no es

---

⁹ La identificació d'un mateix estrat amb dos o més números ve determinat per la seva presència en els diferents sectors en què s'ha dividit el solar —com ja ha quedat explicat en el capítol anterior de “Metodologia”—. Així mateix, durant l'excavació se les va atorgar per seguretat més d'un número a les diferents parts d'alguns estrats d'un mateix sector però entre les quals no existia contacte físic, per trobar-se entre ells alguna estructura positiva o negativa que lo trencava, encara que es tenia la quasi certesa de tractar-se del mateix a la majoria dels casos.

¹⁰ Les cotes que s'ofereixen són la màxima i la mínima a què han sigut documentats cadascun dels estrats, independentment del lloc del solar on es trobessin; això vol dir que no necessàriament han de correspondre's amb la potència total de l'estrat.

¹¹ Creiem que aquest fet es deu a dues circumstàncies bàsiques: la primera, que és una zona que no va quedar afectada directament per la construcció del cine, obra de destacada envergadura que va alterar profundament el subsòl, sinó únicament per l'edificació d'un immoble ordinari que va albergar una petita botiga de roba, lo que va suposar una menor incidència, per tant, en aqueix terreny; la segona, és que ací el terreny antic es troba a una cota més alta que en la resta ja que l'espai que ocupaven el pati de butaques i la pantalla del cine es troben a un nivell més baix i per tant tots els estrats superiors van ser extirpats.

va trobar cap tipus de material arqueològic. La seva potència no hi arriba als 15 cm (10'52-10'40 m s.n.m.). Consistència compacta.

U.E. 1036/1054/1065/2004: Matriu llimosa, amb inclusió de petites pedretes que atorguen una característica superfície lleugerament irregular. Marró clar. Sedimentació al·luvial. Entre l'escàs material ceràmic molt rodat trobat a l'estrat, abunden els fragments romans, però la presència de grollera medieval típica ens situa en un context Baix-medieval. Es troba als sectors A i B, però no al C al trobar-se aquest a una cota inferior i haver sigut arrasat durant la construcció del cine a principis del segle XX. Potència màxima de 14 cm (10'40-10'26 m s.n.m.). Consistència compacta.

U.E. 2005: Composició de llims, argiles i sorres. Color marró clar. Sedimentació al·luvial. Datat en un moment Alt-medieval al documentar-se un olla de grollera típica de l'època (segles VII-IX). Potència màxima de 46 cm (10'26-9'75 m s.n.m.). Consistència compacta.

U.E. 1009/1040/1056/1066: Composició de llims, argiles i sorres, molt semblant al 2005. Igualment color marró clar. Sedimentació al·luvial. El tipus ceràmic representat, molt rodat i escàs, ens podria situar en un moment indeterminat Tardorromà, però per la seva reduïda significació estadística no descartem en absolut que es correspongui amb una cronologia Alt-medieval. Presència només al sector A. Potència màxima de 55 cm (10'36-9'91 m s.n.m.). Consistència compacta.

U.E. 1071: De matriu argilo-llimosa i color vermell. Sedimentació al·luvial. Sense material arqueològic, es troba només al sector A. Potència de 14 cm (10'04-9'90 m s.n.m.). Consistència compacta.

U.E. 1092/2056 i U.E. 1124/2057: Estrat de matriu argilosa, molt compacte, de color marró clar; el segon, igualment molt argilós i compacte, encara que d'un color marró més fosc. En un principi, durant el procés d'excavació, se'ls van adjudicar números distints basant-nos fonamentalment en la diferència de color que en general s'apreciava entre ambdós, si bé en alguns punts especialment

difícils aquesta distinció es va basar més en elements de ajustament de cotes que en arguments de descripció física del sediment. Finalment, després d'un primer inventari dels materials es va trobar que el fragment d'una vora d'olla T. S. D Hayes 104, de l'**U.E. 1092/2056**, remuntava amb un altre de l'**U.E. 1124/2057**. Això, i el fet que tot el material és compatible amb una mateixa cronologia Baix-imperial, ens ha portat a revisar la nostra primera divisió i els hem unificat. A més dels atuells ceràmics, també es va exhumar material de vidre, metàl·lic (bronze i ferro) i jaspi. Les cotes màxima i mínima preses van oscil·lar entre 10'08 i 8'43 m s.n.m., i s'ha documentat als sectors A i B. Ho vam interpretar com un estrat d'aportació antròpica de terres per a aplanar el terreny, i salvar així els forts desnivells motivats per pous, retalls, rebaixos, etc. que existien prèviament. De fet, el buit d'un pou datat en època tardorromana (**U.E. 2066**) estava farcit pel mateix estrat (**U.E. 2057**) que venia de dalt, encara que per seguretat se li va donar un número de U.E. diferent (**U.E. 2067**).

U.E. 1125/2058: De matriu argilosa amb sorres, compacte. Color ataronjat. Estrat de probable aportació al·luvial. Cronologia Baix-imperial. Potència màxima de 36 cm (8'91-8'54 m s.n.m.). Material molt rodat. Només s'ha documentat al costat nord dels sectors A i B.

U.E. 1126/2059: De matriu molt argilosa i molt compacte. Color vermell. Probable aportació al·luvial. Material ceràmic més significatiu una llàntia africana: Baix-imperial. Potència màxima de 40 cm (8'93-8'53 m s.n.m.). Material molt rodat.

U.E. 1127: Matriu argilo-sorrenca i nòduls càlcics. Compacte, de color taronja. Probable aportació al·luvial. Baix-imperial. Potència màxima de 42 cm (8'80-8'37 m s.n.m.). Material molt rodat. Només s'ha documentat al costat nord dels sectors A i B.

U.E. 1128: De matriu argilosa i consistència compacte. Color gris clar. Deposició al·luvial. Cronologia Baix-imperial. Potència màxima de 45 cm (8'50-7'94 m s.n.m.). Material molt rodat.

A partir d'aquest punt tots els estrats documentats es trobaven exempts de material arqueològic, carbons o qualsevol altre element que indicara algun tipus d'alteració antròpica¹², per la qual cosa han sigut definits com a estrats de formació geològica natural.

U.E. 1169/2104: Matriu argilosa, molt compacte. Color vermell. Estrat geològic, es correspon segurament amb el nivell d'argiles vermelles de formació plistocènica tan característic en el subsòl del Pla de Barcelona. Cotes màxima i mínima: 9'62-9'10 m s.n.m.

U.E. 1132/2071/3001: Matriu argilenta amb nòduls càlcics. Color vermell. Estrat geològic. Cotes 9'33-7'80 m s.n.m. Trobat a tot el solar.

U.E. 1133/2072/3002: Estrat geològic també de formació plistocènica, constituït per una compacta concreció calcària que li atorga una consistència molt dura (tortorà). Color ocre. Cotes màxima i mínima, 8'73-7'13 m s.n.m. Documentat a tot el solar.

U.E. 3003: Matriu argilo-plàstica, amb escassos nòduls i consistència molt compacta. Color grisenc clar. Estrat geològic. Potència documentada de 1 m (7'63-6'64 m s.n.m.). Documentat solament al sector C del solar.

U.E. 3004: Estrat de matriu argilo-llimosa molt neta i fina. Consistència compacta. Color ataronjat. Estrat geològic. Documentat al sector C del solar. No sabem la potència total ja que no es va acabar d'excavar fins al final. La seva cota inicial és 7'02 m s.n.m. i només es van baixar 30 cm.

En el transcurs de l'excavació s'han documentat nombroses estructures, que passem a descriure per etapes cronològiques.

---

¹² L'única alteració que òbviament han sofert és la de veure's retallats per les estructures negatives que s'havien excavat en el terreny, com a pous o sitges.

Època Contemporània (Segles XIX-XX)

Es tracta de les estructures més nombroses. Les més actuals són, òbviament, les riostes del cine que encara es conservaven en el moment d'iniciar la intervenció arqueològica. En funció de l'àrea que ocupaven se'ls han donat números de U.E. diferenciats (**U.E.'s 1005, 1014, 1095, 1096, 2043, 2045, i 2068**, encara que als alçats se'ls a donat un mateix número: **U.E. 1146**), però les característiques són les mateixes en tots els casos: pedres poc escairades i maons lligats amb pòrtland. Presenten una amplada de 0'7 m i una cota superior màxima de 10'56 m.

Un altre dels elements més nombrosos és el conjunt de sistema de clavegueram del cine i finca adossada, que en alguns casos arribava a aprofitar algunes conduccions un poc més antigues (segle XIX). Tot el sistema convergia en una canalització principal que desembocava en el clavegueram de la pròpia Avinguda del Portal de l'Àngel: es tracta de **l'U.E. 1006**, claveguera principal de la botiga adossada al cine. Posseïa una coberta abovedada de maons, producte d'una reforma posterior doncs estava lligada amb pòrtland i no el morter de calç de la resta. Formada per maons (28'5 x 14'5 cm) i pedres mal escairades, tenia 1 m d'ample, 10 m de llarg, i unes cotes de 10'36-9'69 m s.n.m. Orientació E-W, amb pendent cap a l'Est. A aquesta conducció se'ls unien tota una sèrie de ramals subsidiaris (**U.E.'s 1010, 1012, 1098, 1100, 1105, 1143, 2047, 2054 i 2086**) que des de diferents parts del solar descarregaven les seves aigües en ella para, finalment, desembocar en la xarxa general de la ciutat. Es tracta de canalitzacions fetes amb maons (i pedres poc escairades els trams principals) i morter de calç (encara que les més modernes estan unides amb pòrtland). Amplades que oscil·len entre 0'5 i 0'8 m, i unes cotes màxima i mínima entre 10'54-10'10 m s.n.m.

Completen les estructures contemporànies relacionades amb el sistema de clavegueram i evacuació d'aigües residuals, dues fosses sèptiques:

U.E. 2077: Dipòsit de planta rectangular, ubicat just a tocar amb el mur de la finca del costat sud. Fet amb pedres lligades amb morter de calç blanc. Pren una orientació E-W i no es va excavar per estar dintre del metre i mig de seguretat establert para la realització dels treballs. Presentava un farciment (**U.E. 2078**) argilo-sorrenc, amb cendres i material en descomposició, consistència solta i color gris clar. Se li va atorgar una cronologia contemporània pel morter utilitzat i material ceràmic en superfície. Tenia unes dimensions de 1'6 x 0'9 m. Potència de les parets de 50 cm. Cotes 10'15-9'65 m s.n.m.

U.E. 2021: Altre dipòsit rectangular, però al costat nord, parcialment seccionat i que conservava una longitud màxima de 2 m, i tenia 1 m d'ample. Pedres mitjanes poc escairades amb maons massissos incrustats, unides per morter de calç que formaven parets de 40 cm d'amplada. El seu farciment (**U.E. 2022**) —constituït per terra molt solta, de color marró clar, barrejada amb sorra, material constructiu i runa—, sembla ser el mateix rebliment (**U.E. 2038**) d'un retall (**U.E. 2037**) que venia des de dalt i que el va afectar trencant-lo. Orientat E-W, tenia unes cotes de 9'86-8'88 m s.n.m.

Del segle XX s'han documentat dos elements més:

U.E. 1026: Tub de plom que desemboca a un pou (**U.E. 1016**) de probable cronologia Moderna, al sector de la botiga adossada al cine, al extrem SE del solar. No es va trobar l'origen del tub. El retall (**U.E. 1025**) on anava era de tendència rectangular, amb unes dimensions aproximades de 1'2 x 0'9 m, i el seu farciment (**U.E. 1024**), un sediment argilo-sorrenc, de color marró fosc i consistència compacta, contenia algun fragment de ceràmica contemporània, runa i plàstics. Cotes entre 10'16-9'92 m s.n.m.

U.E. 1131/2053: Canonades d'aigua d'uralita d'uns 45 cm de diàmetre que recorren el solar amb una trajectòria NE-SW. El farciment de la rasa per a col·locar les canonades estava compost per un sediment argilo-sorrenc de color marró clar i consistència compacta, amb runa i pedres. No obstant, aquesta terra de farciment (**U.E. 1115/2040**), va proporcionar material Baix-medieval en

el costat nord del sector A, però sens dubte pertanyien a les sitges **U.E. 1116** i **1120** —datades a la mateixa època— que es trobaven per sota i a les quals retallaven. És a dir, la destrucció parcial de les sitges va subministrar part del sediment de reompliment posterior de la rasa en aquell punt. Cotes màxima i mínima verificades 10'27-8'5 m s.n.m.

A l'extrem SE del solar, al petit racó on s'ubicava la botiga adossada al cine (d'uns 40 m²) —i gràcies a què no va quedar afectada per les obres d'aquest— es van trobar les estructures del segle XIX millor conservades. Es tracte de dos àmbits domèstics que formaven part d'un mateix moment constructiu, ambdós pavimentats amb rajoles rectangulars (30 x 15 cm). Es troben a 1'3 m (9'72 m s.n.m.) per sota del nivell de circulació actual per lo que havia de tractar-se d'estances subterrànies, encara que s'ha perdut el nivell de circulació superior. Es troben separats per un mur, i una escala —conservada en el seu tram inferior (10'31-9'72 m s.n.m.)— porta a l'espai situat al oest, mentre que de la part est no s'ha conservat l'accés. Cap d'ells es troba complet perquè es troben tallats per construccions posteriors del cine i la botiga. L'àmbit ubicat al oest presenta un primer mur dividit en dues parts (**U.E. 1045** i **1046**) perquè pel seu centre s'ha col·locat l'escala (**U.E. 1032**) que porta al paviment **U.E. 1033**¹³ amb rajoles orientades E-W. Sabem que aquests murs van quedar amb cara vista perquè s'observa l'arrebossat que posseïen; estan formats per pedres irregularment escairades, amb maons massissos encaixats, i presenten uns 60 cm d'amplària màxima. Més tard se li adossa un segon mur per la part frontal —també a banda i banda de la escala— (**U.E. 1027** i **1047**) que mantenien la mateixa disposició dels primers. Els quatre prenen una orientació NE-SW. L'escala (**U.E. 1032**) es troba construïda amb maons (30 x 15 cm), conserva els tres escalons finals i té una amplada de 80 cm. Tot el conjunt es troba lligat amb morter de calç de color blanc. Divideix aquest àmbit de l'altre un mur (**U.E. 1044**) amb disposició NW-SE que sens dubte és més antic (probablement Modern) però al que se li ha unit un altre tram (**U.E. 1028**) en la mateixa direcció. Aquest últim té les mateixes característiques que els anteriors (**U.E. 1045, 1046, 1047** i **1027**), mateixa tècnica, mateix morter blanc de calç i

---

¹³ Per sota d'aquest paviment es va documentar les petites restes d'un altre a una cota de 9'64 m s.n.m. Mateix tipus de rajola però amb una orientació NE-SW.

mateixes cotes (entre 10'47 i 9'66 m s.n.m.). Delimiten, com ja s'ha indicat, una altra estança que té el mateix tipus de paviment (**U.E. 1031**), a la mateixa cota però amb una disposició de les rajoles N-S. Ambdues estances es trobaven amortitzades per un paquet homogeni de terra argilo-sorrenca compacta de color marró fosc (**U.E. 1023 i 1030**, cotes 10'34-9'62 m s.n.m.), amb material contemporani, que incloïa escassa ceràmica que abastava des de romana fins a contemporània, i fins i tot algun plàstic¹⁴. Un parell de restes (**U.E. 1038 i 1061**) pertanyents a alguna estructura formada per maons i pedres molt arrasada e irreconeixible, però que creiem devia formar part de l'escala **U.E. 1032** i que va quedar molt deteriorada quan es va construir la claveguera **U.E. 1006**, completen el conjunt domèstic del segle XIX d'aquest sector.

També al sector A, però en la zona central, tenim tres petits fragments de murs (**U.E. 1152, 1161 i 1173**). El primer (**1152**) estava trencat per la ET ubicada a l'entrada del cine i no guardava cap relació amb cap altra estructura. Constava de 0'9 m de potència (10'54-9'5 m s.n.m.), 1'2 m de llarg i uns escassos 0'4 m d'amplària. Per la seva banda, les **U.E. 1161 i 1173** sí que mantenien contacte físic i començaven a la mateixa cota (10'48 m s.n.m.) encara que no està clar que formaren part d'una mateixa estructura i per això se'ls ha donat números de U.E. distints. **L'U.E. 1173**, de 0'7 m de llarg, 0'8 d'ample i 0'16 m de potència, estava construïda amb pedres morter de calç blanc i es trobava encaixat entre dos murs (**U.E. 1102 i 1160**) segurament d'època Moderna, amb els que mantenia contacte físic en sentit longitudinal NW-SE, com si hagueren format els tres un únic llenç de paret en algun moment, mostrant així una continuïtat temporal d'ús d'un mateix element arquitectònic al llarg d'alguns segles (de fet, com comentarem més endavant, **l'U.E. 1160** semblava haver tingut un mur més modern sobre ell reaprofitant-lo, a la vista de restes d'un tipus de morter diferent en la seva part superior: **U.E. 1157**). Desgraciadament no s'ha trobat estratigrafia associada ni nivells d'ús associats a ells. Per últim, perpendicular a **l'U.E. 1173**, es trobava **l'U.E. 1161** (orientació E-W), mur molt trencat i completament desmantellat, de 1'2 m de llarg, amplada molt desigual

---

¹⁴ No obstant, som conscients que no puguem descartar totalment que les esmentades estructures pugessin haver-se construït a època Moderna i practicat la seva amortització a principis del segle XX.

però amb una mesura màxima de 0'8 m i del que només quedava la primera filada de pedres, sense morter.

Al sector B, zona central, només varem documentat tres estructures atribuïdes a aquesta cronologia contemporània: **U.E. 2088, 2090 i 2091**.

L'U.E. 2088 es tracta d'una canalització d'aigua amb orientació SE-NW (sembla que amb caiguda cap al NW), formada per una imponent estructura de maons, pedres i morter molt compacte dintre de la qual es va encabir un tub ceràmic. Conserva una llargària de 12'4 m, una amplada de 0'7 m i una altura de 0'8 m. Per analogies tipològiques la seva construcció es deu situar a època contemporània, segurament segle XIX ja que l'estructura es troba trencada al pas de la canonada d'uralita **U.E. 1131/2053** construïda posteriorment. Per a la seva col·locació es va tallar un pou preexistent (veure més endavant, **l'U.E. 2079**). No s'han trobat ni l'origen ni la destinació. Cotes 9'96-9'15 m s.n.m.

Les **U.E. 2090 i 2091** no semblen estar relacionades a pesar de trobar-se una al costat de l'altre. **L'U.E. 2090** és un conjunt de sis pedres irregulars reaprofitades, sense morter que no sabem si formen part d'alguna estructura anterior molt retallada (potser un mur molt arrasat), o bé es troben simplement abocades. Per cotes i ocupar un lloc rodejada d'estructures contemporànies li atorguem la mateixa cronologia. Presenta unes dimensions d'amplada 0'5, longitud 0'9 i cotes 10'62-10'47 m s.n.m. I per la seva part, **l'U.E. 2091** fa referència a un mur constituït per pedres poc escairades. Encara que té un morter lleugerament ataronjat, la cronologia que li donem és també contemporània ja que la seva rasa de fonamentació (**U.E. 2092**) retalla un altre retall anterior amb farciment contemporani. Conservava 1'2 m de llarg, 0'7 m d'ample i 0'4 m de potència. Orientació E-W. Cotes 10'67-10'27.

Finalment, hem de fer referència als retalls de funcionalitat indeterminada que tradicionalment es troben en totes les èpoques i la finalitat dels quals, al trobar-se aïllats i desvinculats d'altres estructures, és molt difícil, si no impossible, de determinar. En aquest cas la cronologia ha sigut establerta a partir dels reompliments. És tracta de les **U.E.'s 1041, 1064, 1118, 2002, 2009, 2029,**

2037 i finalment una problemàtica: l'**U.E. 1059**. Les seves característiques són les següents:

U.E. 1041: Petit retall de planta rectangular (50 x 30 cm) trobat a l'angle que formen els murs **1043** i **1044**, al extrem SE del solar. El reomplia un sediment (**U.E. 1042**) molt sorrenc, amb material constructiu i morter de calç. Cotes 10'26-9'99 m s.n.m.

U.E. 1064: Retall de planta rectangular (1'7 x 2'3 m) al sector A costat sud, farcit amb grava i un poc de runa de consistència molt solta (**U.E. 1070**). Cotes 10'42-9'88 m s.n.m.

U.E. 1118: Forma irregular de 1'3 d'amplada i 1'6 de llargària, ubicat al sector A, costat Nord, del solar. Albergava un farciment (**U.E. 1119**) constituït per sorra de color groguenc amb graves, morter i consistència molt solta. Pel morter sembla ser un farciment molt modern. Una vegada buidat el retall van aparèixer dues sitges: **U.E.'s 1120** (Baix-medieval) i **1122** (Baix-imperial), a les quals retallava. Cotes 9'98-9'36 m s.n.m.

U.E. 2002: Retall formant un rectangle molt bé definit, d'amplada 1'2 m i longitud de 4'6 m, en sector B, costat Sud del solar. Farciment (**U.E. 2003**) homogeni de runa contemporània, de consistència solta, barrejada amb terra argilosa vermellosa, morter, pòrtland, i escassa ceràmica moderna i contemporània. Cotes 10'28-8'97.

U.E. 2029: Retall indeterminat de planta irregular (amplada 1'3 i longitud 1'7 m) que retalla la sitja **U.E. 2031** (medieval), al sector B costat Nord del solar. El seu farciment (**U.E. 2030**) estava constituït per terra solta, color marró clar, amb runa i ceràmica contemporània. Probablement la màquina va arrasar la part més superior conservada originàriament. Cotes 9'25-8'61.

U.E. 2037: Retall rectangular (1 x 2'5 m) al extrem oest del sector B del costat nord del solar. Farciment (**U.E. 2038**) de matriu sorrenca solta, color marró

fosc, amb molta runa contemporània. Sembla ser el mateix sediment que també reomplia el dipòsit **U.E. 2021** que es va trobar a sota. Cotes 9'9-8'86.

U.E. 2009: Retall de planta circular, d'uns 1'5 m de diàmetre, en costat sud del Sector B. Farciment (**U.E. 2010**) de matriu sorrenca, solta, gris fosc, amb runa i material ceràmic amb vidrats marrons i verds, i rajola, de cronologia a cavall entre Modern i Contemporani. Cotes 10'21-9'31 m s.n.m.

U.E. 1059: Retall indeterminat de planta irregular, amb unes dimensions de 1'3 x 1'3 m (és possible que originalment contara amb una forma quadrangular), situat al sud de l'escala **U.E. 1032**. El farciment (**U.E. 1060**) molt sorrenc amb petites pedres, era de consistència solta i color marró clar. Retalla dos estrats Baix-imperials (**U.E. 1040 i 1071**). Només hi havia tres fragments ceràmics al estrat, possiblement tardorromans, però creiem que per la seva situació i els estrats que retalla ha de ser anterior, probablement contemporani. Cotes 10'3-10 m s.n.m.

Època Moderna (Segles XVI-XVIII)

Les estructures d'època Moderna són les segones més nombroses, encara que també es tracta d'elements molt dispersos i fragmentaris.

Destaquen pel bon nivell de conservació que presenten dos soterranis pertanyents a dues habitacions, separades per una paret mitjanera (**U.E. 1072**), aparegudes en el costat nord del sector A, i que al trobar-se per sota del nivell de circulació no van patir els efectes destructius de les posteriors remodelacions que es van succeir en el temps, fins arribar a l'edificació del cine París als anys vint del segle XX. Els nivells de amortització de ambdues habitacions han estat datats en època Moderna (segle XVIII). No obstant, i a pesar de ser coetànies, la datació ceràmica mostra un *décalage* entre ambdues d'un segle, però això té una explicació. L'extraordinària potència de les dues habitacions així com els constrenyiments de la pròpia intervenció, va exigir que el buidatge de les mateixes es realitzés per mitjans mecànics, a través de la màquina mixta que es mantenia en l'obra per a ajudar a les tasques de

l'excavació allí on fóra necessari. Això va determinar que prenguérem la decisió de recollir manualment unes mostres del material ceràmic més representatiu (des del més antic al més modern) en cada una de les dues habitacions, abans i durant el treball de la màquina. El resultat final va ser que el material de la H. 1 va ser datat, en base a aquest material ceràmic arreplegat, en el segle XVII i la H. 2 en el segle XVIII. L'Habitació 1 (H. 1, **U.E. 1082**) no està completa, sinó que el mur de façana del cine va destruir tota la meitat NE de la mateixa. Conserva tota la seva longitud (6'2 m) però només 2'5 m d'amplària, i unes parets d'uns 60-70 cm d'amplada i una potència d'alçat d'uns 2'15 m (10'36-8'2 m s.n.m.). Les parets (**U.E. 1072** i **1074**) estan construïdes amb pedres poc treballades de mesures irregulars, amb maons massisses incrustades, tot unit amb un morter de calç blanquinós i arrebossat interior de les parets. Per la seva banda l'Habitació 2 (H. 2, **U.E. 1083**) sí s'ha mantingut completa en tota la seva amplitud: 6'2 m de llarg i 4'5 m d'amplària y la mateixa potència de l'alçat de les seves parets (**U.E. 1063, 1072, 1076** i **1078**) (10'7-8'2 m s.n.m.). En aquesta segona habitació també es va trobar un paviment (**U.E. 1085**) de rajoles rectangulars (30 x 15 cm), a una cota de 1'4 m (9'13 m s.n.m.) per sota el nivell de circulació actual. A sota del mateix es va trobar una fossa sèptica (**U.E. 1090**) de 0'9 x 1'5 m, en la qual desembocava una claveguera que canalitzava els residus d'una latrina (**U.E. 1107**) instal·lada en l'angle nord de l'habitació. Dessota del paviment ja es troba un estrat geològic natural (**U.E. 2071**). També s'ha trobat l'accés a aquest espai inferior, a través d'una obertura de 80 cm d'amplada ubicada en la paret W amb una escala (**U.E. 1084**), perduda quasi totalment.

Com també és tradicional en les excavacions urbanes, abunden les estructures de fosses sèptiques, depòsits i pous, la majoria d'elles, encara que no totes, descontextualitzades.

L'U.E. 1015 es una fosa sèptica rectangular (1'2 x 1'94 m), ubicada a sota de les estructures de desguàs del lavabo de la tenda adossada al cine pel seu costat sud. Pel morter ataronjat i trobar-se estratigràficament per sota d'altres estructures del segle XIX, la situem en època Moderna. Formada per pedres de

30-40cm llarg per 15-20 amplada i 20-25 altura. No es va excavar per situar-se dintre del límit de seguretat. Orientació NW-SE. Cota sup. 10'33.

L'U.E. 1090 ja ha sigut mencionada anteriorment al tractar l'Habitació 2 del extrem NW del sector A del solar. És una fossa sèptica en la que desguassa el servei de latrina **U.E. 1107** de l'habitació. Tenia un farciment (**U.E. 1091**) de sediment argilo-sorrenc, de color gris fosc, amb cendres i material en descomposició, però sense ceràmica). Dimensions de 1'5 x 0'9 m i una cota superior de 8'62 m s.n.m.

Tenim també tres dipòsits (**U.E. 1147, 2023 i 2050**) que no han pogut ser relacionats amb altres estructures:

U.E. 1147: Dipòsit molt fragmentat a la zona central del sector A, del que només s'ha conservat un petit angle entre dues parets, i només la fonamentaria amb dues filades de pedres d'alçat, lligades amb morter de calç. Dimensions de 1 m x 0'4 m i parets de 0'4 m de grossor màxim. Estava farcit per un sediment (**U.E. 1149**) molt argilós, amb carbons, color gris fosc. Contenia ceràmica vidrada dels segles XVII-XVIII. Cotes 10'57-10'28 m s.n.m.

U.E. 2023: Dipòsit rectangular, que també es documenta parcialment (1 m x 0'90 m). Parets fetes amb pedres irregulars i maons amb morter lleugerament ataronjat. Presenta un farciment (**U.E. 2024**) amb molta runa i terra solta, de color marró fosc. Presència de carbons, cendres i restes de fauna. Escassa ceràmica amb blaves, vidrat verd i obra grisa que sembla situar-se al segle XVIII. No és possible determinar l'orientació. Cotes 9'92-8'9 m s.n.m.

U.E. 2050: Dipòsit fragmentat del qual només es conserva l'última filada del mateix, i per tant una petita potència de sediment de només 20 cm. El poc farciment (U.E. 2051) que es va poder aprofitar (sediment molt argilós i compacte, color verd fosc) va oferir alguns fragment ceràmics de vidrat marró i rajola blava, datats al segle XVII. Tenia 0'6 m d'amplada i només conserva 1 m de llargària. Pedres mitjanes poc escairades lligades per morter de calç molt embrutat. Cotes 10'06-9'82 m s.n.m.

Quatre son els pous documentats (**U.E. 1017, 2035, 2080 i 3005**).

U.E. 1017: Ubicat al espai de la botiga del extrem SE del solar. De 80 cm de diàmetre, construït amb pedres lligades amb morter ataronjat (**U.E. 1016**). Format per pedres de 8-12 cm de llarg, 10-18 de gruix i 17-18 cm alt. A partir de 8,97 m s.n.m. continua retallant l'argila natural. El reompliment (**U.E. 1018**) estava constituït de runa, sense que s'hagi arribat a trobat un nivell antic d'amortització, però pel morter i la seva factura, semblant a d'altres, lo situem a època Moderna. Cotes de l'estructura de pedra del pou 10'39-8'97 m s.n.m. Es dóna la circumstància que a aquest pou arribava un petit tub de plom (**U.E. 1026**) col·locat en el segle XX. No es va poder esbrinar d'on venia, però sembla clar que va ser instal·lat per a desguassar en ell.

U.E. 2035: Situat al costat nord del Sector B. Tenia 1 m de diàmetre i construït amb pedres molt bé esquadrades lligades amb morter ataronjat (**U.E. 2025**), després continuava retallant l'estrat geològic (**U.E. 2072**). El seu farciment (**U.E. 2026**) era de matriu sorrenca, solta, de color marró fosc, amb petites pedres, material constructiu, fauna, metalls i vidre. La ceràmica exhumada inclou reflex metàl·lic i blava catalana i per tant situem l'abandonament a la segona meitat del segle XVII. Per seguretat es deixa de baixar als 1'4 metres. Cotes de l'estructura de pedra 9'34-7'94 m s.n.m.

U.E. 2080: Ubicat a la zona central del Sector B. 90 cm de diàmetre, construït amb pedres molt bé esquadrades unides amb morter ataronjat (**U.E. 2079**). Conserva 1 m d'alçat de paret amb pedres, després continua retallant l'estrat geològic (**U.E. 2071**). Per seguretat només s'ha baixat 1,5 m. El farciment (**U.E. 2081**), molt humit i argilós amb llims, de consistència compacta i color verdós va donar ceràmica de reflex metàl·lic i blava de BCN (segles XVI-XVII). Cotes de l'estructura de pedra 9'83-8'83 m s.n.m. En la part superior només conservava la meitat del seu diàmetre perquè l'estructura d'aigua (**U.E. 2088**) el trencava.

U.E. 3005: L'única estructura documentada al sector C. Pou de 80 cm de diàmetre, del que s'ha perdut l'alçat de pedra donat que para la construcció del cine en aquest extrem del solar es va rebaixar el terreny fins al substrat geològic natural (**U.E. 3001 i 3002**). El farciment (**U.E. 3006**) era un sediment sorrenc solt, color marró clar. Ceràmica amb importacions italianes i blaves catalanes d'orles diverses datades entre els segles XVII-XVIII. Es tracta del mateix pou representat al plànol dels quarterons d'en Garriga i Roca, i ubicat a uns jardins interiors avui desapareguts. Cotes del sediment rebaixat: 8'9-7'9 m .

Els murs situats en època moderna no es troben associats a cap estratigrafia ni nivells d'ús. En la majoria dels casos se'ls ha assignat cronologia relativa sobre la base del morter emprat i la tècnica constructiva, o alguna correlació clara amb altre estructura bé datada o els estrats tallats per les seves rases de fonamentació.

U.E. 1022: Cimentació de mur formada per pedres irregulars poc escairades i maons, lligades amb morter taronja. Llargària 1'68 m, amplada màxima 0'8 m i potència de 0'88 m. Per característiques i morter el situem a època Moderna. Orientació E-W. En planta no queda clara la seva correspondència amb el mur **U.E. 1043**, encara que per característiques i cotes de base podrien ser coetanis. Cotes 10'78-9'9 m s.n.m.

U.E. 1043: Situat al espai on s'ubicava la botiga adossada al cine. Només es conserva un fragment molt petit. És la fonamentació d'un mur (43 cm de potència), amb una amplada de 0'9 m i 1'1 m de llarg, que sembla formar part d'una estructura comú amb **U.E. 1044** en el seu extrem SE. Construït amb pedres lleugerament escairades lligades amb morter rosat pàl·lid. Per cotes (ambdós tenen la mateixa cota d'inici) i analogia tipològica amb altres el situem en època Moderna. Orientació NE-SW. Cotes 10'41-9'98 m s.n.m.

U.E. 1044: Fonamentació d'un mur que com, ja havien senyalat més amunt, va ser reaprofitat en època contemporània ampliant-lo per separar dues estances d'una mateixa unitat domèstica al extrem NE del solar. Format per pedres somerament treballades i fragments de maons, lligat amb morter de color

ataronjat, manté 3'2 m de llarg, una amplada màxima de 0,65 m i un alçat de 0'38 m. Per analogia amb altres el situem a època Moderna. Sembla relacionar-se amb l'**U.E. 1043**. Orientació NW-SE. Per sota de la seva fonamentació s'havia col·locat una base de maons de 20 cm de potència per donar-li la cota inferior apropiada per la construcció posterior del mencionat àmbit domèstic. Cotes 10'34-9'96 m s.n.m.

U.E. 1048: Petit fragment (0'5 m de llarg i 0'7 m d'ample) de mur solidari en angle amb l'**U.E. 1044** al seu extrem NW, i igual que aquest també és reaprofitat en la construcció posterior. Mateixa tècnica constructiva, mateix morter i mateixa cota d'inici en ambdós casos. Orientació SW-NE. Cotes 10'44-9'96 m s.n.m.

U.E. 1102: Fonamentació de mur emplaçat a la banda sud del Sector A, bastit amb pedres irregulars i una filera de maons que recorda vagament la tècnica del verdugat. Morter ataronjat. Té 2'5 m de llarg, 0'8 m d'ample i 0'45 m d'alçat. Orientació NW-SE. Al seu extrem NE de li entrega un fragment de mur posterior (**U.E. 1173**) segurament contemporani que l'allarga en la mateixa direcció. Per tipologia datat a època Moderna. Cotes 10'55-10'1 m s.n.m.

U.E. 1150: Petit fragment de mur situat a la zona central del Sector A, construït amb pedres, maons i morter de color ataronjat. Té una amplada de 0'4 m, longitud 0'8 m i 0'6 m de potència. Trenca el dipòsit **U.E. 1147** (probablement Modern), i un estrat baixmedieval, i a la seva vegada és trencat per l'E.T. que hi havia a la entrada del cine al seu extrem NW. Per paral·lelisme amb altres murs moderns i estratigrafia associada l'atorguem la mateixa cronologia Moderna. Orientació NW-SE. Cotes 10'56-10'26 m s.n.m.

U.E. 1155: Fonamentació amb només 20 cm de potència, emplaçat al costat que l'anterior **U.E. 1150**, però a una cota més baixa. Pedres mal escairades, amb maons massissos lligats amb morter ataronjat, conserva 0,8 m de llarg i 0'5 d'ample. Encara que lo situem a època Moderna, tenim pocs element de judici i no descartem que pugui ubicar-se en un moment medieval. És trencat al seu extrem NW també per l'E.T. Orientat NW-SE. Cotes 9'73-9'52 m s.n.m.

U.E. 1160: Mur constituït per pedres i maons units per morter ataronjat. Per paral·lelismes l'atorquem cronologia Moderna¹⁵; a més, la seva rasa retalla un parell d'estrats romans i arriba fins el alt-medieval (**U.E. 2005**). Té 2'4 m llarg, 0'9 m d'ample i 1'3 m potència (és el mur que conserva una potència d'alçat major). Manté una orientació NW-SE. El fragment de mur **U.E. 1173** se li entrega en el seu extrem NW i a sobre d'ell hi han unes pedres amb morter blanc que semblen correspondre's amb l'existència d'un altre alçat (**U.E. 1157**) posterior que reaprofitava el més antic. Es manté en línia amb el mur **U.E. 1102** i posseeix les mateixes característiques constructives, però és difícil plantejar que formessin part en el seu origen d'una mateixa estructura perquè hi ha una diferència en la seva cota d'inici de 73 cm. No obstant, potser que amb la incorporació de les **U.E. 1157** i **1173** sí van funcionar com una unitat estructural les quatre unitats estratigràfiques (**1102, 1160, 1157** i **1173**). Cotes 10'67-9'37 m s.n.m.

U.E. 2093: Mur de pedres irregulars i maons massissos adherits amb morter taronja. Amplada d'1 m, longitud 6'2 m i 0'8 de potència. S'ubica al costat nord del Sector B. A sobre d'ell hi han unes pedres amb morter blanc que semblen correspondre's amb l'existència d'un altre alçat posterior (**U.E. 2102**) que reaprofitava el antic, com succeeix amb l'**U.E. 1160**. De fet pensem que podrien estar relacionats estructuralment, donat que tenen les mateixes característiques tipològiques i una cota de base de la fonamentació molt pròxima, amb només set cm de diferència. No descartem per tant que formaren part d'una mateixa unitat domèstica. També aquest mur, com l'anterior retalla un estrat romà i l'estrat alt-medieval. Orientació E-W. Per paral·lelismes també lo datem com Modern. Cotes 10'25-9'45 m s.n.m.

Ens queda una última estructura datada en època Moderna. Es tracta d'un retall (**U.E. 1039**) de planta irregular (1'5 x 1 m) i funcionalitat desconeguda,

---

¹⁵ Es van recuperar alguns fragments ceràmics vidrats i un verd i morat que en un principi es van situar a la seva rasa de fonamentació; però una anàlisi més acurada al laboratori ens va inclinar a pensar que aquest material pertanyia al farciment del retall **U.E. 1164**, que es trobava al costat i que era tallat per la rasa del mur, donat que no va aparèixer ceràmica en cap lloc més de la rasa.

que va aparèixer excavat a la part de darrera de l'escala **U.E. 1032** de l'àmbit domèstic situat al extrem SE del solar, una vegada netejat de les restes escampades de la mateixa escala. Es va datar al segle XVII a partir de la ceràmica (blava catalana) apareguda al sediment que l'omplia (**U.E. 1037**), de matriu argilosa i color gris fosc. Contenia, a més, carbons, cendres, fauna, metalls (incloses vuit monedes molt deteriorades), morter i vidre. Cotes 10'24-9'98 m s.n.m.

Època Medieval (Segles VIII-XV)

És el període del que tenim menys estructures (només catorze) —menys fins i tot que les d'època romana—, la qual cosa d'entrada ens indica una escassa manifestació urbana de la zona durant aquests segles. Ens centrarem primer en aquestes estructures, que en general es conserven bastant arrasades. Les tipologies són molt variades, de tal manera que amb sis sitges hem verificat tres tipus de secció diferenciats: globulars (**U.E. 1120, 2015 i 2082**), troncocònica (**U.E. 2011**) i cilíndrica (**U.E. 2031**). L'**U.E. 1116** no s'ha pogut classificar perquè el seu nivell d'arrasament ho ha impedit. La distribució de les sitges no obeeixen a cap criteri tipològic. La datació és Baix-medieval en tots els casos en què s'ha pogut determinar.

U.E. 1116: Sitja (1'8 m diàmetre) trobada al fons del retall **U.E. 1114**. Es trobava molt arrasada per la col·locació d'un canonada d'aigua d'uralita al segle XX. estava reomplerta amb un sediment (**U.E. 1117**) de color grisenc constituït majoritàriament per sorra, amb un petit percentatge de graves. Un únic fragment a l'estrat, grollera amb meandres. Medieval. Cotes 8'42-7'8 m s.n.m.

U.E. 1120: Sitja de secció globular amb 1'7 m de diàmetre. Al trobar-se molt a prop de la paret del edifici del costat nord del solar, no s'ha buidat fins al final per seguretat. Al costat hi havia un altre (**U.E. 1122**) però sembla que era d'època romana Baix-imperial. El farciment (**U.E. 1121**) estava constituït per sorra i pedres, consistència solta i color ataronjat. Ceràmica vidrada verd i melat dels segles XIII-XIV). Cotes 9'67-8'67 m s.n.m. (La cota inferior no és la de final de sitja.)

U.E. 2011: Sitja troncocònica de 1'2 m de diàmetre al sector B, costat sud. Només és conservava la meitat del seu diàmetre. Probablement la màquina va arrasar la part més alta que es conservava. Retalla un altre sitja (**U.E. 2074**) de cronologia Baix-imperial. El reompliment (**U.E. 2012**) lo formava un sediment de matriu sorrenca, molt solta, color gris clar. Formes de grollera típica de finals segle XIII-inici del XIV. Cotes 9'77-8'79 m s.n.m.

U.E. 2015: Sitja globular amb diàmetre d'1'3 m, al sector B, costat sud del solar. Per seguretat es deixa de baixar als dos metres de profunditat. El farciment (**U.E. 2016**) és un sediment de matriu argilo-cendrosa, amb runa i pedres, color gris fosc i consistència compacta. Formes de grollera típica de l'època i un vidrat: Finals segle XIII-inici del XIV. Cotes 10'28-8'28 m s.n.m. (La cota inferior no és la de final de sitja.)

U.E. 2031: Sitja de secció cilíndrica (1'5 m diàmetre) al sector B costat Nord del solar. El farciment (**U.E. 2032**) era sorra molt solta amb petites pedres, color marró clar. Probablement la màquina va arrasar la part més superior conservada originàriament. Estava seccionada per la meitat a la part superior per un retall contemporani (**U.E. 2029**). Tres frags. de ceràmica comuna oxidada a torn, de cronologia Medieval. Cotes 9'25-8'35 m s.n.m.

U.E. 2082: Sitja globular de 1'2 m de diàmetre en sector B, zona central. El farciment (**U.E. 2083**) era de graves i sorres, consistència solta i color gris. Fauna, material de construcció, metalls, vidrats i ceràmica grollera típica del segle XIII. Cotes 9'78-8'83 m s.n.m.

Altres elements ben datats són un pou (**U.E. 1020**) que va aparèixer al extrem SE de la botiga, i que el petit alçat en pedra que encara conservava (**U.E. 1019**) va ser trencat en dos terços per la claveguera principal de la botiga **U.E. 1006**. El pou estava fet amb pedres irregularment esquadrades, de 90 cm de diàmetre originalment i tenia un reompliment (**U.E. 1021**) de matriu argilo-sorrenca, amb metalls, morter, carbons, material construcció i ceràmica: La més significativa i antiga un fragment de verd-manganès en el nivell d'abandonament (segles XIII-

XIV). La paret de pedra, amb morter ataronjat, es conserva només en els últims 60 cm (fins 9,74 m s.n.m., després continua però retallant l'argila (**U.E. 1092/1124**). Disposa d'una corona de petites pedres que el delimita exteriorment. Cotes de l'alçat de pedra 10'32-9'74 m s.n.m.

Finalment assenyalarem els cinc retalls de funcionalitat indeterminades i grandàries variables que s'han documentat en el procés d'excavació.

U.E. 1050: Retall indeterminat (amplada 1 m i llarg 2'3 m) ubicat al sud de la claveguera **U.E. 1006**. Es retallat per la rasa de fonamentació d'un mur d'època moderna (U.E. 1055) i dues rases contemporànies (**U.E. 1007** i **1025**). Presenta una forma semicircular; potser era circular en origen (encara que no semblava ser una antiga sitja), però és tallat per la rasa de la claveguera **U.E. 1006**. El farciment (**U.E. 1049**) argilo-sorrenc, de color marró fosc, contenia material constructiu, carbons i ceràmica: Verd i morat (Segles XIII-XIV). Retalla estrats Baix-imperials (**U.E. 1056** i **1071**). Cotes 10'28-9'94 m s.n.m.

U.E. 1053: Retall indeterminat de planta allargada (amplada 0'2 m i llargària 0'98 m), al costat del retall anterior. Farciment (**U.E. 1052**) argilo-sorrenc de color marró fosc. Ceràmica vidrada i grollera típica de l'època (segles XIII-XIV). Retalla estrat Baix-imperial (**U.E. 1056**). Cotes 10'30-10'18 m s.n.m.

U.E. 2007: Petit retall aïllat de funcionalitat desconeguda de 1'15 m de longitud i 0'65 m d'amplada, en sector B, costat sud del solar. Tenia un farciment (**U.E. 2008**) de matriu argilosa, de consistència compacta i color marró fosc, amb barreja de morter de calç, fauna i ceràmica: cassola del segle XIII. Retalla dues estrats que han donat materials alt i Baix-medievals (U.E. 2004 i 2005). Cotes 10'35-10'08 m s.n.m.

U.E. 2013: Petit retall indeterminat (amplada 1'1 m, longitud 1'5 m) que per la seva poca profunditat i pel seu farciment (**U.E. 2014**), de cendres i carbons, color gris fosc i consistència solta, podria tractar-se d'una cubeta per una llar de foc. Ceràmica amb formes de grollera típica d'època Baix-medieval (Segle XIII). Cotes 10'27-10'2 m s.n.m.

U.E. 1112: Petit retall de funcionalitat desconeguda de planta ovalada (amplada de 0'7 m i llargària 0'8 m), emplaçat al costat sud del Sector A. Farciment (**U.E. 1113**) de textura sorrenca amb pedretes i morter, de consistència solta i color marró fosc. Molt pocs fragments ceràmics a l'estrat que podrien situar-se en un moment tardorromà, però retalla l'estrat **U.E. 1065** (segurament Baix-medieval), pel que creiem que ha de ser alt-medieval o tardorromana. Cotes 10'54-10'3 m s.n.m.

U.E. 1164: Retall indeterminat de planta ovalada (amplada 0'7 m, longitud 1'2 m) sota l'estrat **U.E. 1158**. El reompliment (**U.E. 1207**) era un sediment argilo-sorrenc de color ocre, consistència solta. Ceràmica vidrada verd i melat medieval. Retalla un estrat Baix-imperial (**U.E. 1040**). Cotes 10'39-10'2 m s.n.m.

Època Romana (Segles I-VII)

Els nivells romans van donar més estructures de les esperades, algunes força ben conservades (per exemple, dos pous i quatre sitges, i fins i tot un enterrament en àmfora). La gran majoria pertanyen a un període Baix-imperial, si bé durant el desenvolupament de l'excavació la troballa d'un tram de calçada Alt-imperial i una sitja del segle I van ampliar la seqüència estratigràfica fins a un moment inesperat.

Època Romana (Baix-imperial / Segles III-VII)

U.E. 1122: Sitja de probable forma troncocònica (1'6 m diàmetre). Al trobar-se molt a prop de la paret del edifici del costat nord del solar, no s'ha buidat fins al final per seguretat. El farciment (**U.E. 1123**) estava constituït per llims, sorra i pedres, de consistència solta i color vermellós. Ceràmica més significativa àmfora africana Keay LXII variant D: Baix-imperial (450-600 d.n.e.). Cotes 9'33-8'7 m s.n.m. (La cota inferior no és la de final de sitja.)

U.E. 2027: Sitja globular amb 1'8 m de diàmetre, apareguda al sector B costat Nord del solar. Reompliment (**U.E. 2028**) de sorra solta, color gris fosc, amb fauna i ceràmica: formes de grollera típiques de la tarda antiguitat (Baix-imperial - segles V-VII). Probablement la màquina va arrasar la part superior conservada originàriament. És retallada parcialment pel pou d'època Moderna **U.E. 2025**. 9'56-7'94.

U.E. 2060: Sitja troncocònica, d'uns 1'6 m de diàmetre, al sector B del costat Nord. Farciment (**U.E. 2061**) de matriu sorrenca, consistència solta i color gris. La ceràmica comuna oxidada i reduïda sembla que ens porten a un moment tardorromà. Es conserva menys de la meitat del seu diàmetre original doncs la tallen el dipòsit contemporani **U.E. 2021** i una riosta del cine. Cotes 8'95-7'92 m s.n.m.

U.E. 2066: Es tracte d'un pou de 0'9 m de diàmetre, però s'ha perdut l'alçat en pedra i només es conserva la continuació del mateix retallant el ttorrà de concreció càlcica natural (**U.E. 2072**) El farciment (**U.E. 2067**), de matriu argilosa, amb cendres carbons i fauna, de consistència compacta i color marró fosc, és aparentment el mateix que l'**U.E. 2057**, però se li ha donat un número diferent per seguretat. Pel percentatge d'àmfora africana i possible presència d'àmfora oriental: situem l'amortització en un moment Baix-imperial. (Un retall, **U.E. 2073**, ha seccionat la part superior del pou, creiem que reflexa l'acció d'espoliació de les pedres del alçat.) Cota superior 7'85 m s.n.m.

U.E. 2100: Pou romà, amb un diàmetre d'un 1 m, retallat directament en el ttorrà de concreció càlcica (**U.E. 2072**). Va aparèixer a uns cinc metres al sud-est de l'anterior, per sota d'un gran retall: **U.E. 2095**. El farciment (**U.E. 2103**) era d'un sediment molt argilós i compacte amb llims, de color gris clar. Carbons, fauna i ceràmica: tapadora del segle IV (Baix-imperial). Segurament tenia alçat en pedra però, com en al cas anterior, va ser espoliat posteriorment, segurament reflectit en el retall superior **U.E. 2099**. S'ha buidat només un metre per seguretat. Cotes 7'7-6'7 m s.n.m.

Destaquem la troballa d'un mur (**U.E. 2097**) molt fragmentat, del que només es conservava la primera filada de pedres de la fonamentació, però del que es van extraure sis fragments de ceràmica durant el seu desmuntatge lo que va permetre una datació molt precisa. Dissortadament no es va poder relacionar amb cap altre estructura. Presentava una longitud de 5'3 m i una amplada màxima de 0'6 m, orientat E-W. Pedres sense treballar i sense morter. Entre el material ceràmic destaca un fragment de TS Clara D, amb forma tardana: Baix-imperial (Segle VI). Cobert per un estrat Alt-medieval (**U.E. 2005**), la seva rasa (**U.E. 2098**) talla un altre Baix-imperial (**U.E. 2056-2057**) de la mateixa cronologia que ell. Cotes 9'76-9'58 m s.n.m.

Hem documentat cinc retalls, quatre d'ells de funcionalitat indeterminada: **U.E. 1137, 1134, 2041 i 2095/1171**, i els altres dos (**U.E. 2073 i 2099**) segurament son accions destinades a espoliar las pedres dels pous **U.E. 2066 i 2100** (com ja havien conjejurat més amunt).

U.E. 1137: Petit retall al Sector A, costat sud de forma pseudocircular (diàmetre aprox. de 0'9 m) i funcionalitat indeterminada¹⁶. El farciment (**U.E. 1138**), un sediment argilo-sorrenc de color marró clar, va proporcionar àmfora africana Keay LVB (Baix-imperial: Fi segle V-fi segle VI). Cotes 9'41-9'22 m s.n.m.

U.E. 1134: Retall indeterminat de planta ovalada (amplada 0'8 i longitud 2'4) al sector A, costat Sud, molt a prop de l'anterior. Farciment (**U.E. 1135**) molt orgànic i humit, de matriu argilosa i color marró fosc, amb carbons, cendres i fauna. Ceràmica amb àmfora i comuna africana (Baix-imperial). Cotes 9'53-9'24 m s.n.m.

U.E. 2041: Retall de planta irregular (1'1 x 1'2 m) en sector B del costat sud. Farciment (**U.E. 2042**) de terra sorrenca solta, amb petites pedres, de color marró clar. Retalla dos estrats tardorromans (**U.E. 2056 i 2059**) i és cobert per altre Alt-medieval (**U.E. 2005**). Ceràmica amb formes de grollera típiques de època Baix-imperial (425-550 d.n.e.).

---

¹⁶ Varem descartar que fos el fons d'un sitja per les seves dimensions i forma irregular.

U.E. 2073: Retall de planta irregular (amplada 1'6 m, longitud 2 m), probablement per a l'espoliació de les pedres de l'alçat del pou **U.E. 2066**. Reomplert per l'**U.E. 2057** (mateix estrat que ja venia d'amunt). Època romana (Baix-imperial). Cotes 8'9-7'9 m s.n.m.

U.E. 2095: Retall molt gran, rectangular de funcionalitat indeterminada, a la zona central del Sector B (amplada de 2'8 m i longitud de 7 m). Comença el retall suaument fins als tres metres de llargària, moment en que cau de forma més pronunciada quasi un metre al llarg d'altres quatre metres. El buidament, donada la seva envergadura, es va tenir que fer amb la màquina. (A sota va aparèixer el pou **U.E. 2100**.) Farciment (**U.E. 2096**) molt argilós amb llims, molt orgànic. Carbons, cendres i fauna. Consistència compacta i color gris fosc. TS Clara D, amb formes tardanes: Baix-imperial (Segle VI). Cotes 9-7'9 m s.n.m.

U.E. 2099: Retall de planta pseudocircular (diàmetre 1'7 m) probablement per la espoliació de les pedres del pou **U.E. 2100**. Farciment (**U.E. 2096**), idèntic al de l'**U.E. 2095**, molt argilós amb llims, i orgànic. Carbons, cendres i fauna. Consistència compacta i color gris fosc. TS Clara D, amb formes tardanes: Baix-imperial (Segle VI). Cotes 8'76-7'7 m s.n.m.

Finalment, fem menció de la troballa d'una inhumació infantil, en àmfora africana cilíndrica, (**Unitat Funerària 1**) efectuat durant els treballs controlats de rebaix del terreny per part de la màquina, que va deixar al descobert la trencada àmfora. Es situava al final del Sector B, en la zona de central del solar, a uns sis metres a banda nord del lloc per on havia de passar la calçada. Es tracta d'una fossa (**U.E. 2017**) molt deteriorada retallada en el terreny geològic (**U.E. 2071**), amb unes dimensions de 60 x 30 cm aprox. La profunditat que es va poder documentar és d'uns 26 cm (9'08-8'82 m s.n.m.). En el seu interior es va depositar l'àmfora (**U.E. 2018**) que incorporava en el seu interior un individu (**U.E. 2019**), segurament neonat en molt mal estat de conservació. Estava col·locat en decúbit supí i no es conservava complet; només es va poder recuperar el crani (totalment desfet), fragments quasi desapareguts de columna i còccix, l'húmer dret, unes set costelles i els dos fèmurs. Tota l'estructura va aparèixer quan s'estava rebaixant amb màquina l'estrat **U.E.**

2057 (estrat datat a finals del segle VI), que en aquell punt es va acreditar a una cota molt baixa i encara estava molt brut per la presència de nombroses restes procedents de la demolició del cine. L'àmfora que va servir de contenidor funerari era una africana cilíndrica de engalba groguenca i grans dimensions, datada en un moment Baix-imperial, i el sediment **U.E. 2020** (que no s'ha pogut diferenciar del constituït per l'estrat **U.E. 2071** retallat per la fossa¹⁷) trobat dins de l'àmfora i que cobria el cos va proporcionar tres petits fragments ceràmics, comuna i àmfora africanes.

Època Romana (Alt-imperial / Segles I- III)

D'aquesta època destaca la troballa de tres trams d'una calçada romana, segurament alt imperial, una sitja del segle I d.n.e i un retall (possible sitja) que indirectament situem en aquest moment.

U.E. 2074: Sitja cilíndrica d'1 m de diàmetre, a la vegada tallada per la sitja medieval **U.E. 2011**. Farciment (**U.E. 2075**) de sediment argilo-sorrenc, amb pedres i fauna. Consistència solta i color marró fosc. Al arribar al fons es va observà que s'havia realitzat un petit retall de planta circular d'uns cinquanta centímetres de diàmetre i 15 cm de profunditat. La ceràmica més significativa és T. S. Sudgal. Drag. 29, possiblement la variant B. Alt-imperial (10-90 d.n.e.). Es troba emplaçada al costat sud del Sector B, a un parell de metres d'un dels trams de calçada romana (**U.E. 2064**). Cotes 9'7-8'4 m s.n.m.

U.E. 2052: Petita fossa que sembla devia tenir planta circular en origen (d'uns 1'2 m de diàmetre), però es troba entre el pou (**U.E. 2025**) i la sitja (**U.E. 2027**) que lo retallen quasi totalment. Podria tractar-se d'una sitja però és difícil afirmar-lo. El farciment (**U.E. 2065**) era un sediment argilo-sorrenc, color marró fosc sense material ceràmic, però estava seccionada per la sitja tardorromana **U.E. 2027** la qual ens dona una data *ante quem*. Cotes 9'32-8'69 m s.n.m.

---

¹⁷ Lògic si pensem que segurament la terra emprada en el farciment de la fossa va ser la mateixa que s'havia extret prèviament quan es va excavar.

U.E. 1168 i 1175: Pavimentació d'una de les calçades d'accés a la ciutat de Barcino. Previ a la seva construcció es va fer un petit retall de pocs centímetres de profunditat (**U.E. 1165**) al terreny on assentar-la. Ocupa l'espai de l'antiga botiga del adossada al cine (extrem NE del solar, d'uns 40 m²), i conserva unes dimensions de 5 m d'ample per 6'4 m de llargària¹⁸. Era cobert per l'**U.E. 1124/2057** (datada a finals del segle VI) i estava formada per pedres de diverses grandàries, petits fragments de ceràmica y terra argilo-sorrenca fortament piconada i té una orientació en sentit NE-SW. El resultat es una superfície molt dura i consistent, en la qual s'observen al menys un parell de nivells: **U.E. 1168** el superior¹⁹ i l'**U.E. 1175** l'inferior. Amb l'**U.E. 1168** unifiquem totes les reparacions del paviment que successivament s'han fet al llarg del temps, ja que no és possible individualitzar cada una d'elles. S'han recuperat petits fragments de ceràmica (Drag. 27 B), vidres i metalls. Alt-imperial (Segles I-II d.n.e.). Cotes 9'45-9'2 m s.n.m. L'**U.E. 1175** identifica el paviment original, que es troba sota les reparacions posteriors, en contacte amb l'estrat geològic (**UE1169**). Aquest tram no es va desmuntar, sinó que es va tapar amb geotèxtil i sauló per la seva conservació *in situ*. Això significa que la ceràmica recuperada només es correspon amb els nivells de reparació, els quals han proporcionat T.S. Sudgàl. Ritt. 5, àmfora Pascual 1 i Dressel 2-4 Tarraco, és a dir un moment Alt-imperial (segle I d.n.e.). Cota superior 9'35.

U.E. 2064: Altre tram del paviment **U.E. 1175**, ubicat al costat sud del sector B i una distància d'uns 10 m de l'anterior. Molt deteriorat, no s'ha abastat cap dels dos cantons; ocupa una superfície d'uns 4 m de llargària per 2 m d'amplada i mateixa orientació NE-SW. Es conservava una única capa de petites pedres, barrejades amb fragments ceràmics i terra argilo-sorrenca. Ceràmica clara B PERNON 37 A. Transició entre l'Alt i Baix imperi (Segle III-1ª meitat IV). Cotes 9'72-9'62 m s.n.m.

---

¹⁸ Es va trobar el límit nord de la calçada, però no l'altre costat perquè es ficava vers la finca veïna número 9, per la qual cosa no es va arribar a verificar l'amplària total de la via en aquell punt.

¹⁹ En el moment de la seva aparició es va trobar totalment desfet en varis punts, lo que va dificultat en els primers moments la seva identificació com a calçada ja que semblava material abocat en algú tipus de retall, i va ser arreplegat amb els números d'U.E. 1166 i 1167, i com a tal consten a l'inventari.

U.E. 2105: Últim tram de la mateixa calçada **U.E. 1175 i 2064**, ubicada al costat d'aquesta última (a un metre escàs), al cantó sud del sector B. Molt deteriorat, tampoc tenim cap dels límits laterals. Ocupa una superfície d'uns 2 m de llargària per 1'5 m d'amplada. Es conservava una única capa de petites pedres, barrejades amb fragments ceràmics i terra argilo-sorrenca. Orientació NE-SW. Només es pot precisar que el material es d'època romana. Aquesta indefinició cronològica es deu a la circumstància del escàs material recuperat, però donat que es troba al costat mateix de l'**U.E. 2064** han de ser coetànies. Cotes 9'66-9'62 m s.n.m.

Les diferències de cota entre els tres trams no permeten detectar cap pendent significativa; únicament es documenta un lleugeríssim desnivell de 25 cm amb caiguda direcció nord-est en los 22 metres de via.

8. CONCLUSIONS

Com sol ser habitual en la majoria d'aquestes intervencions, s'ha documentat una important seqüència cultural, individualitzant-se quasi dues-centes unitats estratigràfiques la majoria de les mateixes amb les seves consegüents activitats antròpiques. Així mateix, com a reflex d'un dels principals problemes que planteja l'arqueologia urbana, els resultats que s'obtenen, en haver de limitar l'excavació a una zona molt concreta, són parcials, resultant, en la majoria dels casos, molt complicat conèixer la funcionalitat dels diferents espais documentats. No obstant, la present intervenció 080/07 ens ha permès obtenir noves dades significatives sobre l'evolució històrica d'aquest sector de la ciutat, podent distingir diferents fases i traient-ne les següents conclusions.

En primer lloc fem menció dels estrats d'aportació sedimentària procedents de les rieres, torrents i aigües d'escorrentiu que baixen de la serra. En efecte, procedents del vessants meridional del Tibidabo hi havia un conjunt de rieres presidit per la riera de Sant Gervasi i per la riera de Vallcarca. La primera discorria entre el turó de Monterols i el de Puget, seguia l'actual carrer de la Riera de Sant Miquel, Passeig de Gràcia (quan s'urbanitzà aquest, per la Rambla de Catalunya), Portal de l'Àngel, carrer del Pi, i d'allí es dirigia a la falda del Tàber. La segona (de Vallcarca), passava entre el turó del Puget i el de la Creueta, prenia més avall el nom de Torrent de l'Olla, vorejava el carrer de Pau Claris, baixava pel Torrent Fondo, i per la riera de Sant Juan es dirigia al golf situat a llevant del Mont Tàber. Aquests estrats han aportat una seqüència cronològica que es mou des de època roman fins a un moment baix medieval. Això té sentit i explica l'absència d'aquests estrats en èpoques posteriors, perquè la muralla medieval (aixecada en aquest sector a finals del segle XIII o inicis del XIV) a més de salvaguardar la ciutat dels enemics, va servir per protegir-la de les vingudes d'aigua. Feia les funcions de col·lector de les rieres mencionades, les quals anteriorment penetraven lliurement a la ciutat.

Sobre la seqüència estratigràfica podem dir que en general la relació entre les distintes unitats estratigràfiques és molt complicada. Això es deu a l'extremada

fragmentació i deficient conservació de les mateixes derivat del deteriorament que va causar la construcció del cine a principis del segle passat, una voluminosa obra que va alterar greument el subsòl i totes les estructures que en ell es trobaven, com ja varem indicar més amunt. També dificulta la interpretació històrica el fet de no haver pogut registrar cap nivell d'ús d'època moderna i medieval. Tots els paviments i estrats d'aquests períodes han desaparegut, i de fet la quasi totalitat dels murs i fosses sèptiques anteriors a aquestes cronologies no superen els 50 cm de potència, és a dir, només s'han conservat les fonamentacions havent-ne perdut els alçats i amb ells els paviments associats. Això ens porta a pensar que en moments anteriors al segle XVIII el terreny en aquesta zona es trobava més elevat que en l'actualitat, produint-se posteriorment un important rebaix del terreny que el va deixar en els nivells en què es troben actualment. Recolzaria aquesta hipòtesis el fet que els primers nivells romans (tardorromans) se situen entorn dels 10 m s.n.m., a escassament un metre per sota de l'actual nivell de circulació del carrer, la qual cosa indicaria, com ja hem dit, el rebaix important d'un terreny anterior més elevat. La conseqüència més immediata d'aquests fets és que les estructures positives no han pogut datar-se sinó a través de cronologies relatives, bé sobre la base de criteris relacionats amb la tipologia constructiva, tipus de morter, etc., o correspondències físiques *post* i *ante quem* amb altres estructures o estrats ben datats, però, en definitiva, tot molt fragmentari, provisional i poc concloent.

Època Romana (Segles I-VII)

Aquesta fase històrica és sens dubte la que ha aportat dades més rellevants, doncs proporciona informació molt destacada sobre alguns aspectes relacionats amb els primers segles d'existència de la colònia de Barcino.

En primer lloc, vam veure que l'estratigrafia general extreta en la intervenció evidenciava la presència de dues fases principals: una del segle I d.n.e. (calçada i una sitja), i una imponent anivellació del terreny a la segona meitat del segle VI, amb una important aportació de terres que replanteja tota aquesta zona probablement amb vista de adequar-la per un ús agrícola més planificat ja

que cobria tota la superfície del solar i igualava tots els desnivells motivats per pous, retalls, rebaixos, etc., preexistents.

Les **U.E. 1168, 1175, 2064, 2105** documenten el tram de calçada que ja hem comentat més amunt. És molt important, perquè aquesta intervenció ve a omplir un buit de testimonis arqueològics explícits sobre l'ordenació del territori en el sector relacionat amb la porta *decumana* occidental de la ciutat. De fet es tracte d'un tram amb estratigrafia i cronologia fiables, nivell d'ús conservat i que de forma fragmentària abasta fins a 30 metres de llargada, en principi elements inèdits fins ara a tota la ciutat. El tram de calçada presenta una disposició transversal a la continuació del traçat del *decumanus* que passava per l'avinguda del Portal de l'Àngel. S'estén en tres trams en direcció nord est-sud oest amb un recorregut més o menys paral·lel al actual carrer de Canuda. (Aquesta orientació nord est-sud oest ve remarcada per unes primes línies longitudinals identificades amb les empremtes que el trànsit de vehicles amb rodes va deixar en la seva superfície.) Cronològicament, el primer dels trams mencionats (**U.E. 1168 i 1175**) es situa en un moment alt-imperial, mentre que els dos més petits (**U.E. 2064 i 1105**) han donat cronologies una mica més tardanes en torn a finals del segle III i principis del IV: en aquest sentit, podria tractar-se d'una reparació tardana d'aquest tram, que va comportar la seva reconstrucció total però sin la mateixa qualitat constructiva que l'originari. En qualsevol cas, sí s'ha establert estratigràficament la seva amortització al segle VI: en aquell moment l'estructura va ser coberta per un paquet de terra, un estrat d'anivellament del terreny, probablement amb l'objectiu preparar-lo per a un ús agrícola, com també hem apuntat més amunt.

En direcció cap al sud oest aquesta via comunica amb un altre, amb el tram que actualment encara es pot veure a la Plaça Vila de Madrid, en el jaciment conegut com a "Necròpolis de Vila de Madrid".

La tipologia constructiva —descrita més amunt—ha aportat dades molt interessants; senyalem que tenim un exemple similar, amb les mateixes característiques, a dintre de la pròpia ciutat, doncs al subsòl de la Plaça del Rei es conserva un petit fragment de paviment de l'intervallum molt semblant al que

estem ací descrivint (BELTRÁN DE HEREDIA, 2001). Les excavacions també han permès documentar els límits laterals i se n'ha pogut determinar l'amplada total, que arriba fins als 5'4 metres. En principi, no sembla que s'hagi conservat cap dels límits que habitualment hi ha en aquesta mena d'obres, potser perquè foren espoliats per reaprofitar-ne la pedra en altres construccions. La secció de la via sembla indicar que originàriament la superfície de la calçada devia de presentar una petita convexitat al centre per a l'evacuació de l'aigua i així evitar la formació de bassals. Ara bé, amb les successives reparacions aquest realç central es va anar perdent ²⁰. No obstant això, és interessant destacar que el panorama general que en aquesta qüestió es verifica a partir de les restes recuperades en diferents intervencions, no es gens homogeni. Al contrari, en els altres dos casos coneguts (Vila de Madrid i carrer Hospital) les tècniques constructives han estat diferents (BUSQUETS *et alii*, 2009).

Resulta interessant esmentar que a pocs metres a la banda nord oest de l'últim tram documentat es va localitzar una inhumació infantil (U.E. 2019) en àmfora africana cilíndrica de engalba groguenca. Totes les dades apunten a una relació directa entre la inhumació i la via, doncs es trobava perfectament orientat en el mateix sentit de la calçada, amb el cap vers el sud oest; va aparèixer a una cota de 9 m snm. aprox. (és a dir, a uns 60-70 cm per sota del nivell de circulació de la via), i, a més, per l'àmfora va ser datat en època baix-imperial *lato sensu*, en tot cas mai posterior al segle VII la qual cosa ens estaria indicant un *terminus ante quem* per al funcionament de la via (confirmant-lo el seu estrat d'amortització). I també la relació estratigràfica de l'enterrament confirma la cronologia proposada, doncs es troba per sota de l'estrat de la segona meitat del segle VI que cobreix la calçada.

D'un moment alt-imperial també hem documentat una sitja (U.E. 2074) ubicada a un parell de metres de la calçada i sense que hagi aparegut cap indicatiu d'alguna altra estructura associada a ella.

---

²⁰ Totes aquestes dades han estat contrastades amb l'informació addicional obtinguda en altre excavació desenvolupada en les mateixes dates a la finca veïna —Portal de l'Àngel, 9, carrer de la Canuda, 41-47 i carrer de la Flor, 2-4—, duta a terme per l'empresa TEA sota la direcció de l'arqueòloga Rebeka García, a la qual agraïm la seva amabilitat.

Tot un seguit d'estructures diverses han estat datades en un moment baix-imperial, quedant limitades cronològicament entre el segle IV i l'important anivellació del sòl que es produeix a la segona meitat del segle VI, amb l'aportació de gran quantitat de terra (**U.E. 1092/2056** i **1124/2057**) que amortitza de cop quasi totes les estructures anteriors aplanant els desnivells que alteraven el terreny. Sembla que aquesta obra —possiblement amb l'objectiu de disposar la zona per a un ús agrícola més organitzat—, va anat acompanyat immediatament amb la construcció d'algun tipus d'estructura, donat que es va documentar la fonamentació d'un mur molt arrasat (**U.E. 2097**) datat en el mateix període Baix-imperial *lato sensu* que l'estrat al qual retallava.

Les altres estructures d'aquest moment són dos pous (**U.E. 2066** i **2100**), ambdós amb el alçat de pedra perdut quedant solament el retall en el terreny geològic, i tres sitges (**U.E. 1122**, **2027** i **2060**), que en tot cas ens parlen de l'aprofitament per a ús agrícola que va tenir el terreny del *suburbium* de la ciutat durant bona part de la seva història. Dissortadament no s'ha conservat cap mena d'estructura relacionada amb aquestes tasques (parcel·lació del terreny, dipòsits, etc.) i que ens pugui donar informació sobre l'organització de les mateixes.

Època Medieval (Segles VIII-XV)

Es tracte del període del que tenim menys estructures (només tretze) —menys fins i tot que les d'època romana—, la qual cosa d'entrada ens indica una escassa o nul·la manifestació urbana en la zona durant aquests segles. Pel contrari, l'elevada proporció de sitges documentades respecte del total d'estructures (gaire bé el 50 per cent) ens indica una sensible explotació agrícola del entorn més immediat.

D'època alt-medieval només hem documentat un estrat, **U.E. 2005** (segles VII-IX)²¹, però cap estructura que s'hagi pogut datar amb seguretat en aquest moment, doncs totes han donat datacions baix-medievals. Altre estrat registrat com a baix-medieval es l'**U.E. 1036/1054/1065/2004**.

---

²¹ I potser també l'**U.E. 1009/1040/1056/1066**.

L'amortització de les sitges **U.E. 1120, 2011, 2015 i 2082** se situa al segle XIV, encara que les **U.E. 1116 i 2031** no s'ha pogut afinar degut a l'escassetat del material registrat i la seva indefinició cronològica, havent sigut ubicades en època medieval *lato sensu*. També l'únic pou (**U.E. 1020**) datat en aquest període va ser amortitzat en el mateix segle XIV.

També en aquesta fase hem documentat alguns retalls de tipologia diversa i funcionalitat desconeguda. I igualment en aquests casos la data d'amortització es mou entre els segles XIII-XIV (**U.E. 1050, 1053, 2007 i 2013**), i només un d'ells (**U.E. 1164**) ha sofert la mateixa indeterminació per la manca de materials definitoris, i s'ha situat —sense major especificació— en època medieval.

El conjunt de dades semblen indicar un buit d'activitat econòmica destacable en aquesta zona en època alt-medieval, però que a partir del segle XII es produeix un augment de la mateixa. De fet, aquesta data és congruent amb el fet documentat de la presència de l'Orde del Sant Sepulcre a partir de l'any 1141 a la ciutat, quan va adquirir una vasta extensió de terres que s'estenien des del que més tard seria el carrer de la Canuda fins a l'església de l'orde de Santa Anna, al voltant del pou de Moranta. Fins llavors, el terreny havia estat escassament explotat degut a que fins ben entrat el segle X aquesta zona va ser fonamentalment pantanosa, travessada per unes quantes rieres que acabaven en estanys al costat del mar. Per altre banda, també la reiterada manifestació al segle XIV com amortització de la majoria d'aquestes estructures podrien estar denotant la severa crisi que el mateix segle va patir l'orde i que sens dubte va generar una contracció de l'activitat econòmica a les terres que es gestionaven des del monestir de Santa Anna. Tanmateix creiem que l'absència d'indicis d'edificacions o parcel·lacions del sòl que van proliferar a partir del segle XII, es deu al arrasament general del terreny que es produí en torn al segle XVIII, i que ja hem senyalat més amunt.

Època Moderna (Segles XVI-XVIII)

D'aquesta època es conserven la major part de les restes muràries trobades al jaciment. No obstant, en la majoria dels casos només tenim les fonamentacions de les mateixes, fet novament justificat per el rebaix del terreny del segle XVIII al que ja hem al·ludit més amunt.

Encara que s'han conservat nou fragments pertanyents als mateixos nombres de murs (**U.E. 1022, 1043, 1044, 1048, 1102, 1150, 1155, 1160 i 2093**), la seva fragmentació i arrasament impedeix traslladar-los a una visió de conjunt. Només algunes generalitzacions, com situar en un mateix moment de funcionament les **U.E. 1102 i 1160**²², i potser aquestes amb l'**U.E. 2093**²³; i en altre sector l'**U.E. 1044** amb les **U.E. 1048 i 1043**, i aquesta última amb la **1022**. Dissortadament no s'ha trobat estratigrafia associada ni nivells d'ús associats a cap ells.

Millor estat de conservació presenten dues habitacions documentades a l'extrem nord del solar. Es tracte de dos soterranis pertanyents a dues habitacions **U.E. 1082 i 1083**), separades per una paret mitjanera, i que al trobar-se per sota del nivell de circulació no van patir els efectes destructius de les posteriors remodelacions que es van succeir en el temps. Els nivells de amortització de ambdues habitacions han estat datats en època Moderna (segle XVIII). A sota de l'Habitació 2 (**U.E. 1083**) es va trobar una fossa sèptica (**U.E. 1090**) de 0'9 x 1'5 m, en la qual desembocava una claveguera que canalitzava els residus d'una latrina (**U.E. 1107**) instal·lada en l'angle nord de l'habitació. També s'ha trobat l'accés a aquest espai inferior, a través d'una obertura de 80 cm d'amplada ubicada en la paret W amb una escala (**U.E. 1084**), perduda quasi totalment.

Les estructures millor conservades són les subterrànies, i en aquest sentit els pous i dipòsits mantenen un nivell alt de conservació malgrat els rebaixos que afecten al subsòl. D'aquesta cronologia hem documentat quatre pous (**U.E.**

---

²² Amb un petit fragment de mur (**U.E. 1173**) encaixat entre ambdós amb posterioritat probablement per atorgar-li aquesta unitat estructural al conjunt.

²³ Recolza aquesta idea el fet que tan l'**U.E. 1160** com la **2093** conserven restes d'altre mur a sobre d'ells, amb un morter blanc de calç i que indica un reaprofitament dels dos murs en un moment posterior al de la seva construcció.

1017, 2035, 2080 i 3005), dues fosses sèptiques (**U.E. 1015 i 1090**) i tres dipòsits (**U.E. 1147, 2023 i 2050**) . Dels pous, només d'un tenim constància documental, doncs el registrat amb l'**U.E. 3005** apareix representat en el parcel·lari d'en Garriga i Roca de l'any 1859 (amb amortització del segle XVIII); per altre part, les dues fosses sèptiques es troben relacionades amb estructures domèstiques anteriors a la reforma que suposa la construcció del cine i la botiga adossada i que hem pogut documentat; per últim, els tres dipòsits s'han documentat es un estat molt deteriorat i aïllats de qualsevol estructura, per la qual cosa no podem oferir dades addicionals.

Volem, finalment, fer menció a l'absència de sitges d'aquesta cronologia. Sens dubte, i tenint en compta que fins llavors havia sigut el element documentat quantitativament més nombrós, creiem que es justifica per la transformació d'aquesta zona de la ciutat en un àrea de serveis a partir del segle XV, doncs es troba molt propera als nuclis de poder civil i religiós, i on abunden, a més de famílies aristocràtiques vivint en mansions senyoriales, els artesans i els comerciants (AA.DD., 1992; GARCÍA, 1986). És aquesta pèrdua de pes del sector agrícola la que explica la desaparició d'aquestes estructures d'emmagatzematge tan característiques del medi rural, poc urbanitzat o industrialitzat.

Època Contemporània (Segles XIX-XX)

Finalment d'època contemporània documentarem algunes estructures relacionades amb els edificis recentment demolits (cine i botiga adossada) i els immediatament anteriors, i que devien ser coetànies del moment en què es remodela l'Avinguda l'any 1888, amb motiu de la primera Exposició Universal que va organitzar la ciutat. En el primer cas tenim totes les riestes del cine desaparegut i l'edifici de la botiga, i el sistema de clavegueram relacionats amb ells. En el segon, destaquen els dos únics àmbits domèstics documentats que semblen pertànyer al segle XIX: és tracte de dos espais soterrats (es trobaven a 1'3 m per sota del nivell de circulació actual), havent conservat fins i tot les escales (**U.E. 1032**) d'accés a un d'ells, encara que cap dels dos es troba complet perquè es troben tallats per construccions posteriors del cine i la

botiga. La paret on es troba l'escala està constituïda amb els murs **U.E. 1045**, **1046**, **1047** i **1027**, que conserven el arrebossat exterior, i les dues es troben separades pel mur **U.E. 1044**, (probablement Modern però reaprofitat) al que se li va afegir posteriorment un altre tram, l'**U.E. 1028**. Ambdues habitacions tenen el mateix tipus de pavimentació —rajoles rectangulars (30 x 15 cm), **U.E. 1031** i **1033**— encara que l'orientació és diferent en cada cas. amortitzades per un paquet homogeni de terra argilo-sorrenca compacta de color marró fosc (**U.E. 1023** i **1030**) amb material contemporani, que inclouïa escassa ceràmica des de romana fins a contemporània, i fins i tot algun plàstic.

9. BIBLIOGRAFIA

- AA.DD. (2007): “La necròpolis de la plaça Vila de Madrid”, a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona (Quarhis 03)*, Institut de Cultura (MHCB), Ajuntament de Barcelona, Barcelona.
- AA.DD. (1997): *Els barris de Barcelona. Ciutat Vella i Eixample*, vol. I, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- AA.DD. (1992): *Història de Barcelona* (Vols. 1-4). Dirigida per Jaume Sobrequés i Callicó, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- AA.DD. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya. Barcelona, Baix Llobregat*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- ARAU I SURIOL, Joan (2002): *Santa Anna de Barcelona. Monestir, Col·legiata, parròquia*, Ed Mediterrània, Barcelona.
- ADROER A. M. (1963): “La ceràmica romana procedente de una necrópolis de Barcelona (Plaza Villa de Madrid)”, a *Rivista di Studi Liguri*, Bordighera.
- BELTRÁN DE HEREDIA, Julia (2007): “La Via Sepulchralis de la plaza Vila de Madrid. Un ejemplo del ritual funerario durante el alto imperio en la necrópolis occidental de Barcino”, a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona (Quarhis 03)*, Institut de Cultura (MHCB), Ajuntament de Barcelona, Barcelona.
- BELTRÁN DE HEREDIA, Julia (2001): “Continuïtat i canvi en la topografia urbana. Els testimonis arqueològics del quadrant nord est de la ciutat”, *De Barcino a Barcinona. Les restes arqueològiques de la Plaça del rei de Barcelona*, Institut de Cultura (MHCB), Ajuntament de Barcelona.
- BELTRÁN DE HEREDIA, J.; BUSQUETS, F.; PASTOR, I. (2000-2003). *Memòria de la intervenció arqueològica preventiva realitzada a la plaça de la Vila de Madrid, Barcelona, Ciutat Vella*, Arxiu del “Servei d'Arqueologia del M.H.C.B.”, Barcelona.
- BUSQUETS, Francesc; ESPEJO, José Manuel.; TRIAY, Vanesa; RAVOTTO, Alessandro; MORENO, Àlex (2009): “Les vies d'accés a les portes nord-oest i sud-oest de Barcino a través dels testimonis arqueològics”, a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona (Quarhis 05)*, Institut de Cultura (MHCB), Ajuntament de Barcelona, Barcelona.
- BUSQUETS, Francesc; PASTOR, Isidre (2005): “Aportació a l'estudi de la trama baixmedieval de l'actual plaça Vila de Madrid (segles XIII-XV). Resultats de la recerca arqueològica i documental”, a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona (Quarhis 01)*, Institut de Cultura (MHCB), Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

CARANDINI, Andrea (1997): *Historias en la Tierra. Manual de excavación arqueológica*. Ed. Crítica, Barcelona.

CARRERAS I CANDI, F. (1909): "La ciutat de Barcelona", a *Geografia General de Catalunya*, vol. III. Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. (1972): "La ciutat al llarg de les seves muralles. Viatge entorn de la darrera muralla", a *Barcelona i la seva Història*, vol. I, Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. (1963): "Una vía sepulcral romana en Barcelona", *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad*, IV, Barcelona.

GARCIA I ESPUCHE, A. (1986): *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*, Barcelona.

GRANADOS, O.; RODÀ, I. (1993): "Barcelona en la baixa romanitat", a *III Congrés d'història de Barcelona. La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història*, Barcelona.

HARRIS, E. C. (1990): *Principios de estratigrafía arqueológica*, Ed. Crítica, Barcelona.

HUERTAS, J.; RODRÍGUEZ, M. (2000): "Muralla medieval de Barcelona: darreres intervencions arqueològiques", a *Actes del I Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya*, Igualada.

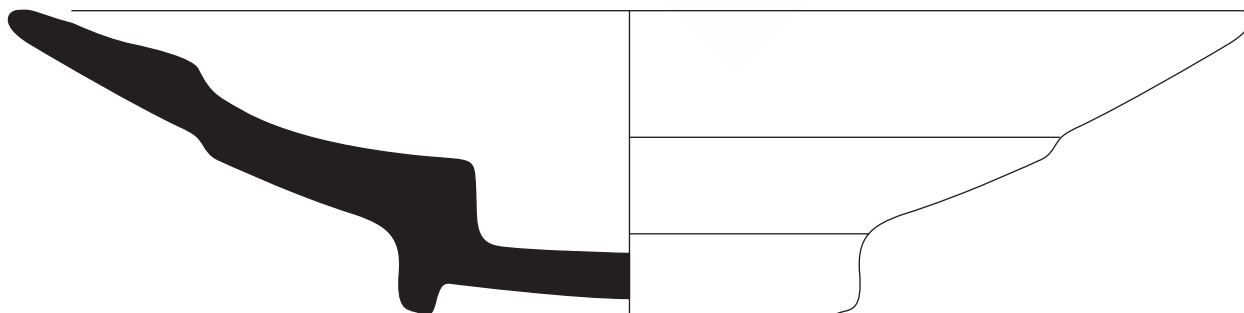
JULIÀ D. (1965): "Les monuments funéraires en forme de demi-cylindre dans la province de Tarragonaise", a *Mélanges de la Casa de Velázquez*, vol. 1, Madrid.

MEDINA GUERRERO, Esther (2002): *Memòria de la intervenció arqueològica a l'Avinguda Portal de l'Àngel, 42-44 (Barcelona) (Codi: 91/02)*, Arxiu del "Servei d'Arqueologia del M.H.C.B.", Barcelona.

PUIG I VERDAGUER, Ferran (1999): "Ciutat i muralla de Bàrcino", a *Del romà al romànic. Història, art i cultura de la Tarraconense mediterrània entre els segles IV i X*, vol. I, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

RIBA I ARDERIU, O. (1992): "Aspectes geològics de les muralles barcelonines", a *Revista Muntanya del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 781, Barcelona.

TRÓCOLI, Isabel G.; SOSPEDRA, Rafel (Eds.) (1992): *Harris Matrix. Sistemes de registre en Arqueologia* (2 vols.), Pagès Editors, Lleida.

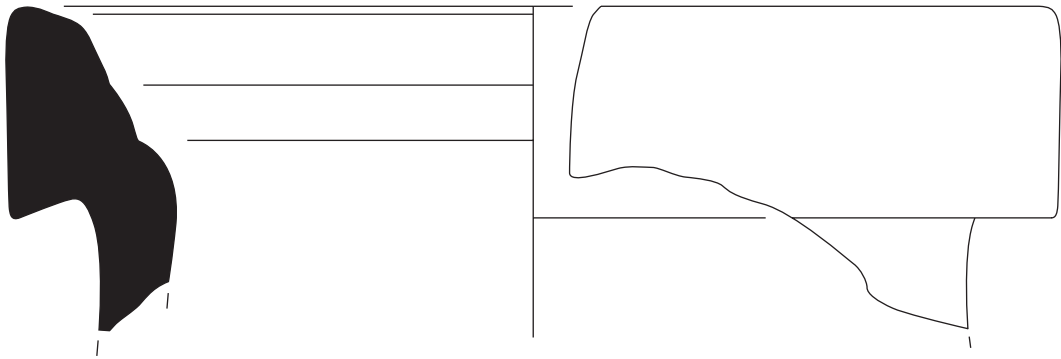

1087.1

Jaciment: Portal de l'Àngel (080/07)
Núm. Inventari: 1087.1

Mides 1087.1: Alçària: 4 cm   Ø base: 6 cm   Ø vora: 16,5 cm   LÀMINA I

1122.1

Jaciment: Portal de l'Àngel (080/07)
Núm. Inventari: 1122.1

Mides 1122.1: Alçària: -

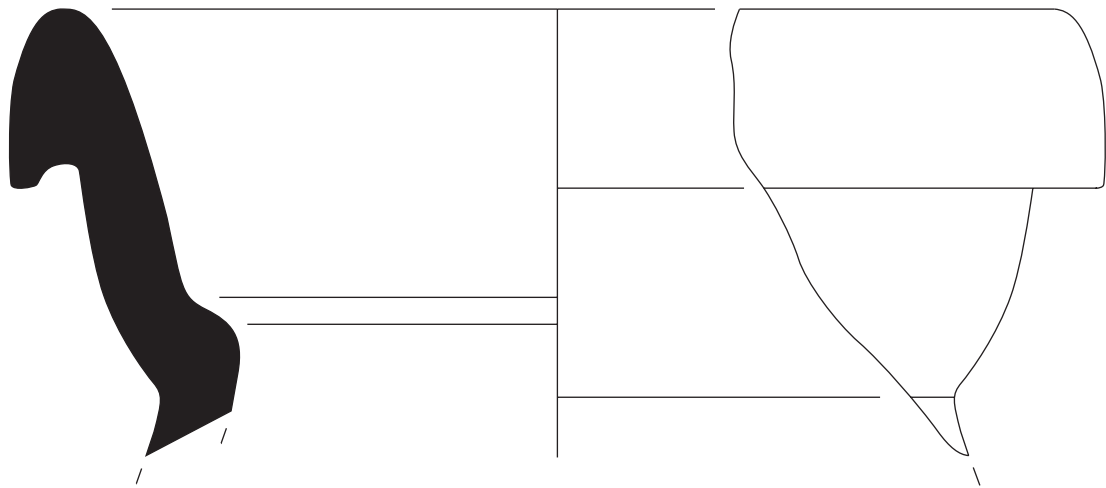
Ø base: -

Ø vora: 13 cm

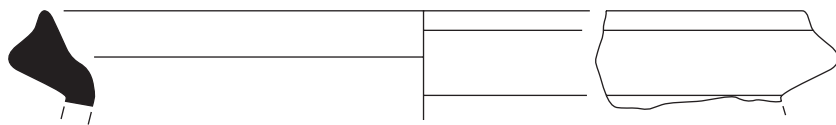
LÀMINA II

1124.1

1124.2

Jaciment: Portal de l'Àngel (080/07)

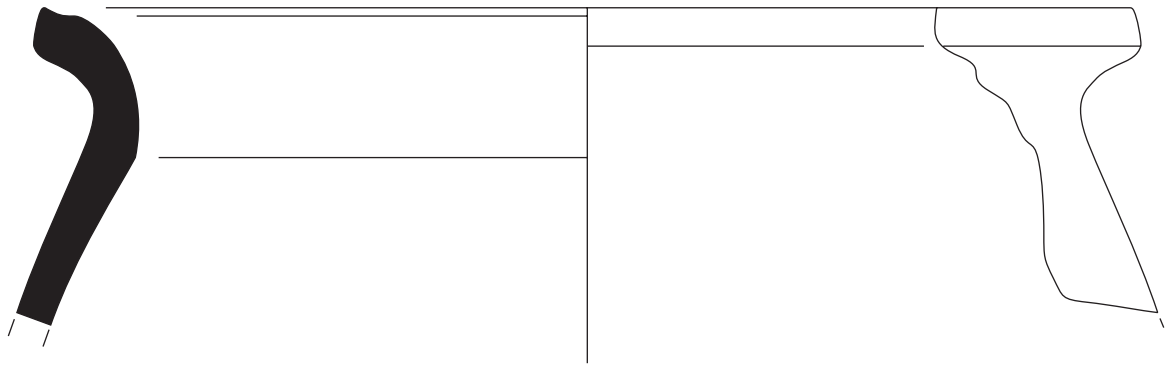
Núm. Inventari: 1124.1, 1124.2

Mides 1124.1: Alçària: - Ø base: - Ø vora: 13 cm

LÀMINA III

Mides 1124.2: Alçària: - Ø base: - Ø vora: 10 cm

1124.3

1124.4

Jaciment: Portal de l'Àngel (080/07)

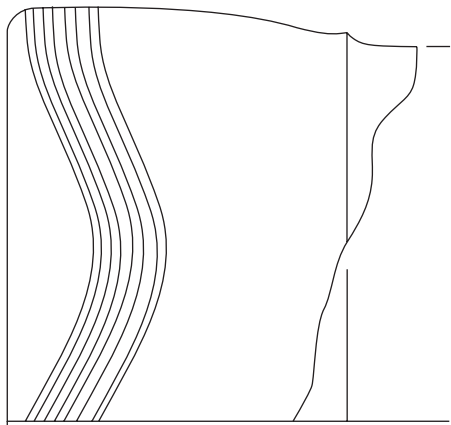
Núm. Inventari: 1124.3, 1124.4

Mides 1124.3: Alçària: - Ø base: - Ø vora: 14 cm

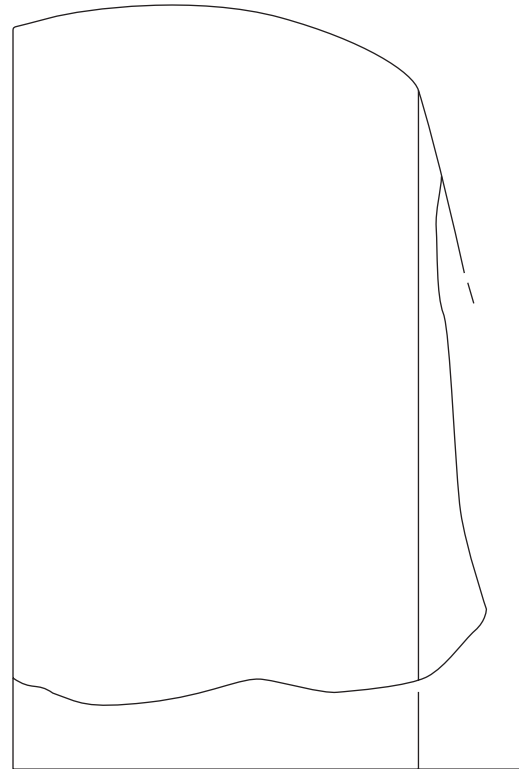
LÀMINA IV

Mides 1124.4: Alçària: - Ø base: - Ø vora: 36 cm

1138.1

2014.1

Jaciment: Portal de l'Àngel (080/07)

Núm. Inventari: 1138.1, 2014.1

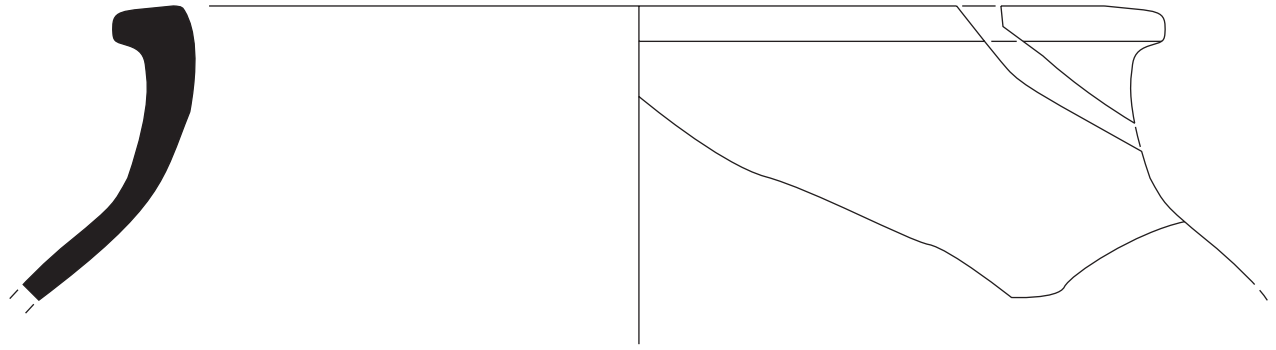
Mides 1138.1: Alçària: - Ø base: -

Ø vora: 10 cm

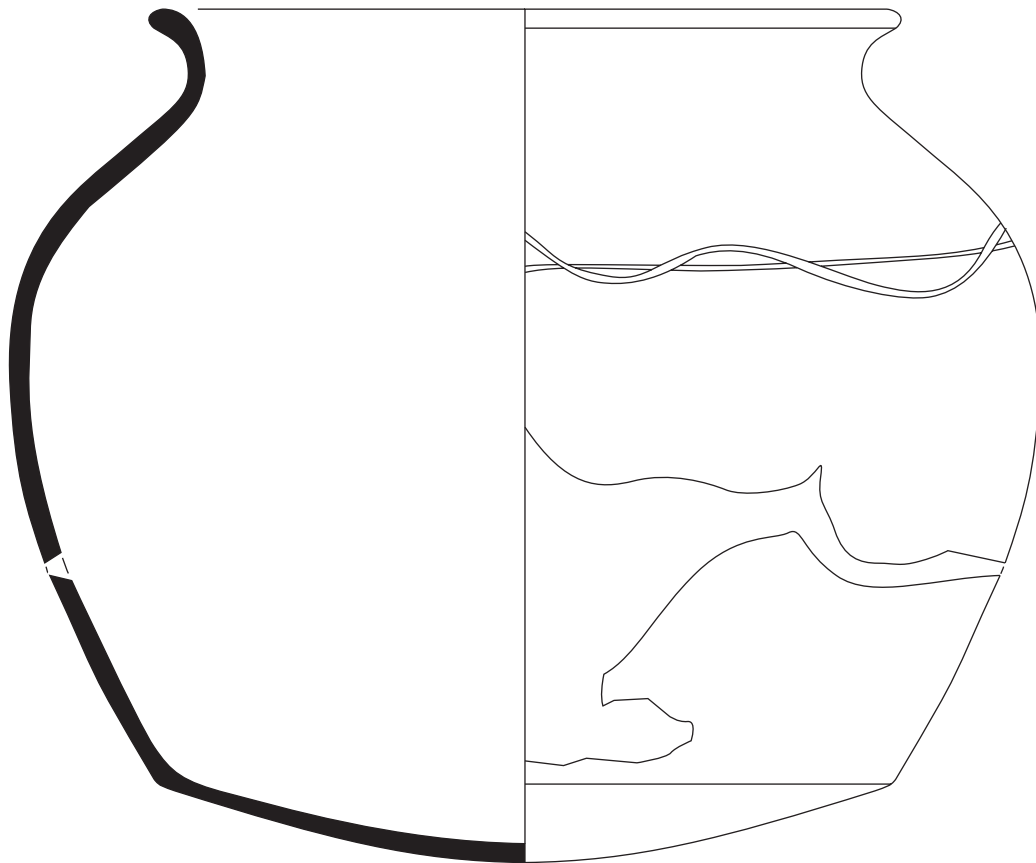
LÀMINA V

Mides 1124.4: Alçària: - Ø base: -

Ø vora: 19,5 cm

2016.1

2016.2

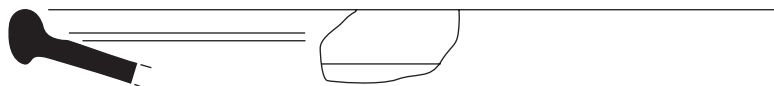
Jaciment: Portal de l'Àngel (080/07)

Núm. Inventari: 2016.1, 2016.2

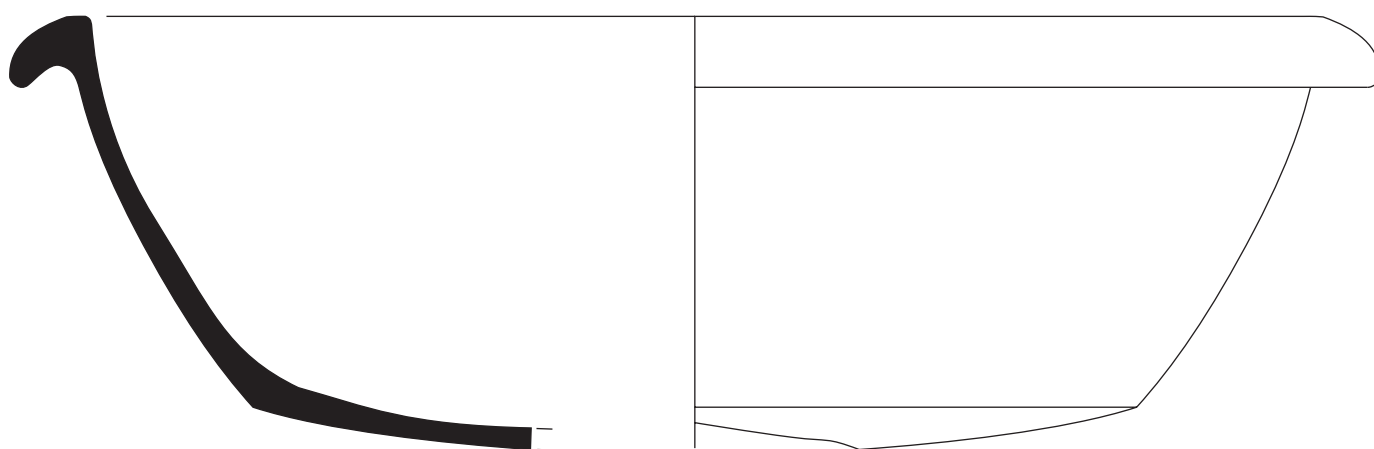
Mides 2016.1: Alçària: - Ø base: - Ø vora: 25 cm

LÀMINA VI

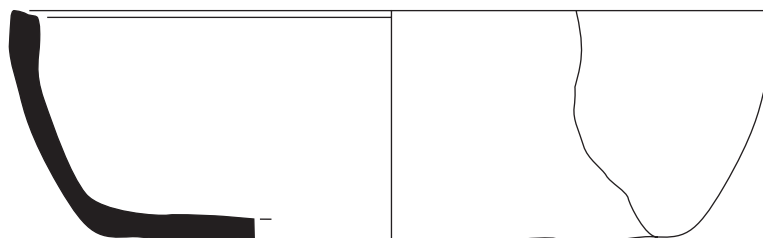
Mides 2016.2: Alçària: 23 cm Ø base: 20 cm Ø vora: 20 cm

2057.1

2083.1

2083.2

Jaciment: Portal de l'Àngel (080/07)

Núm. Inventari: 2057.1, 2083.1, 2083.2

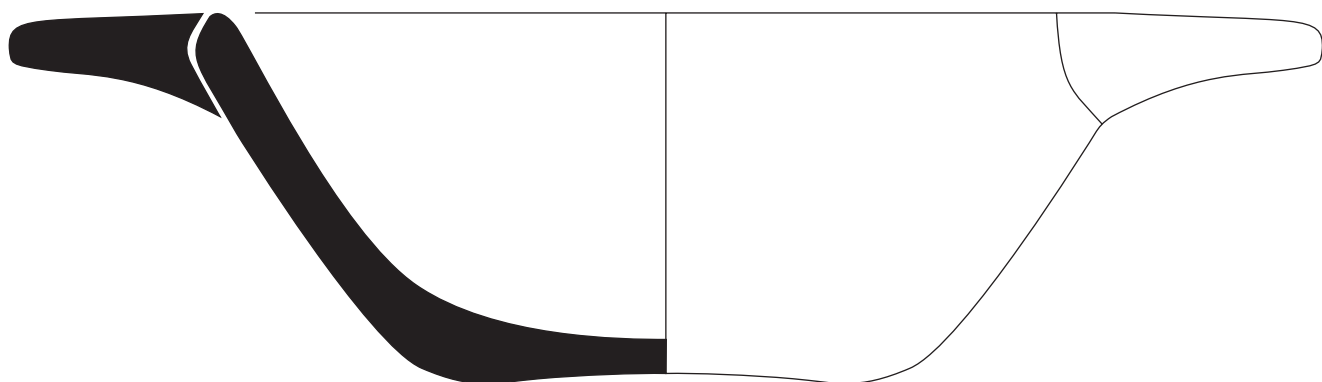
Mides 2057.1: Alçària: - Ø base: - Ø vora: 44 cm

Mides 2083.1: Alçària: - Ø base: 25 cm Ø vora: 35 cm

Mides 2083.2: Alçària: 6,5 cm Ø base: 17 cm Ø vora: 21 cm

LÀMINA VII

3006.1

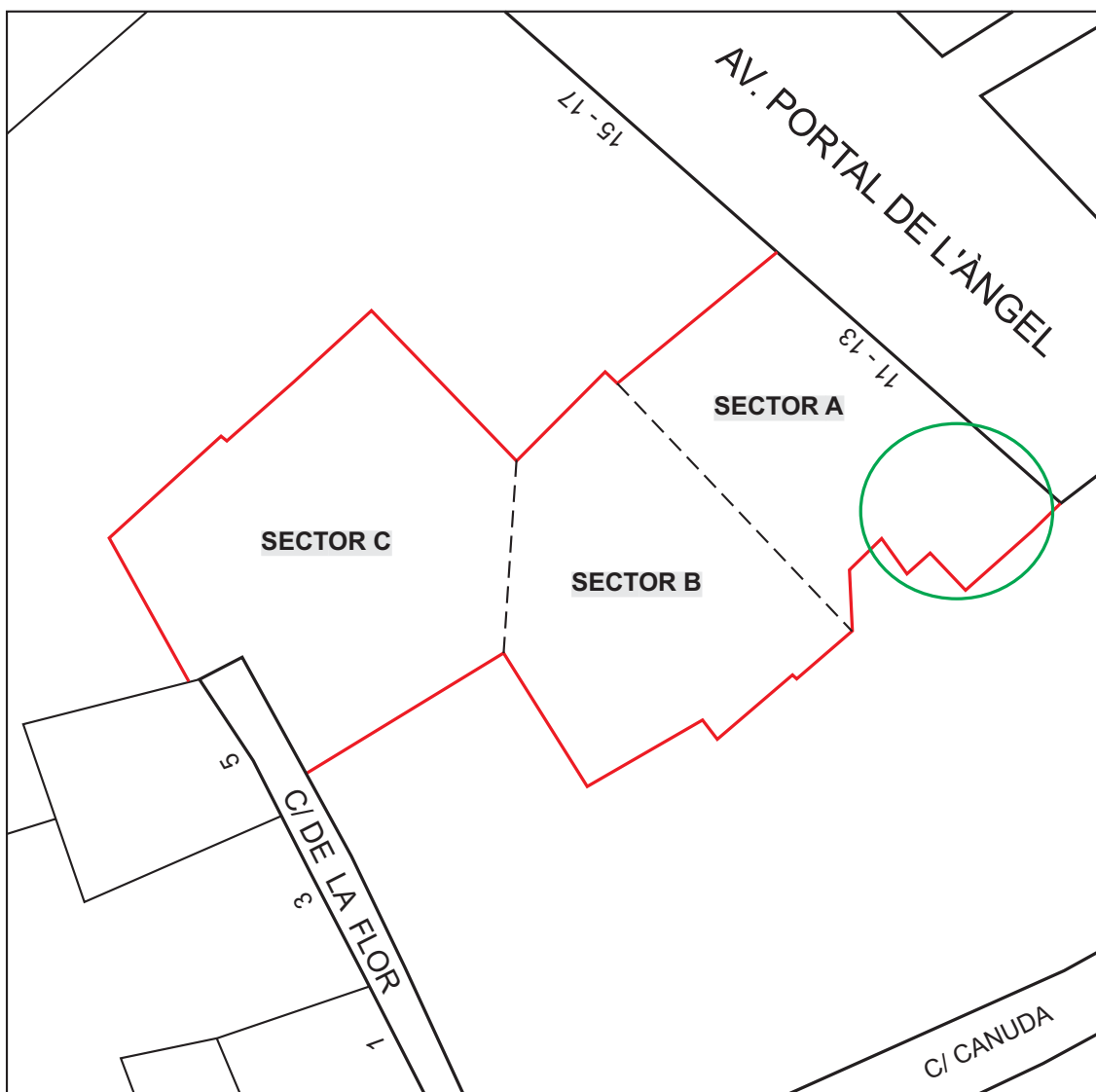

Jaciment: Portal de l'Àngel (080/07)
Núm. Inventari: 3006.1

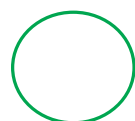
Mides 3006.1: Alçària: 5 cm   Ø base: 6 cm   Ø vora: 12 cm   LÀMINA VIII

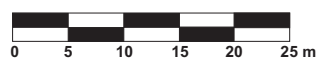
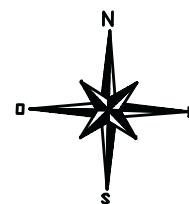
✓ **DOCUMENTACIÓ GRÀFICA**

• **DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA**

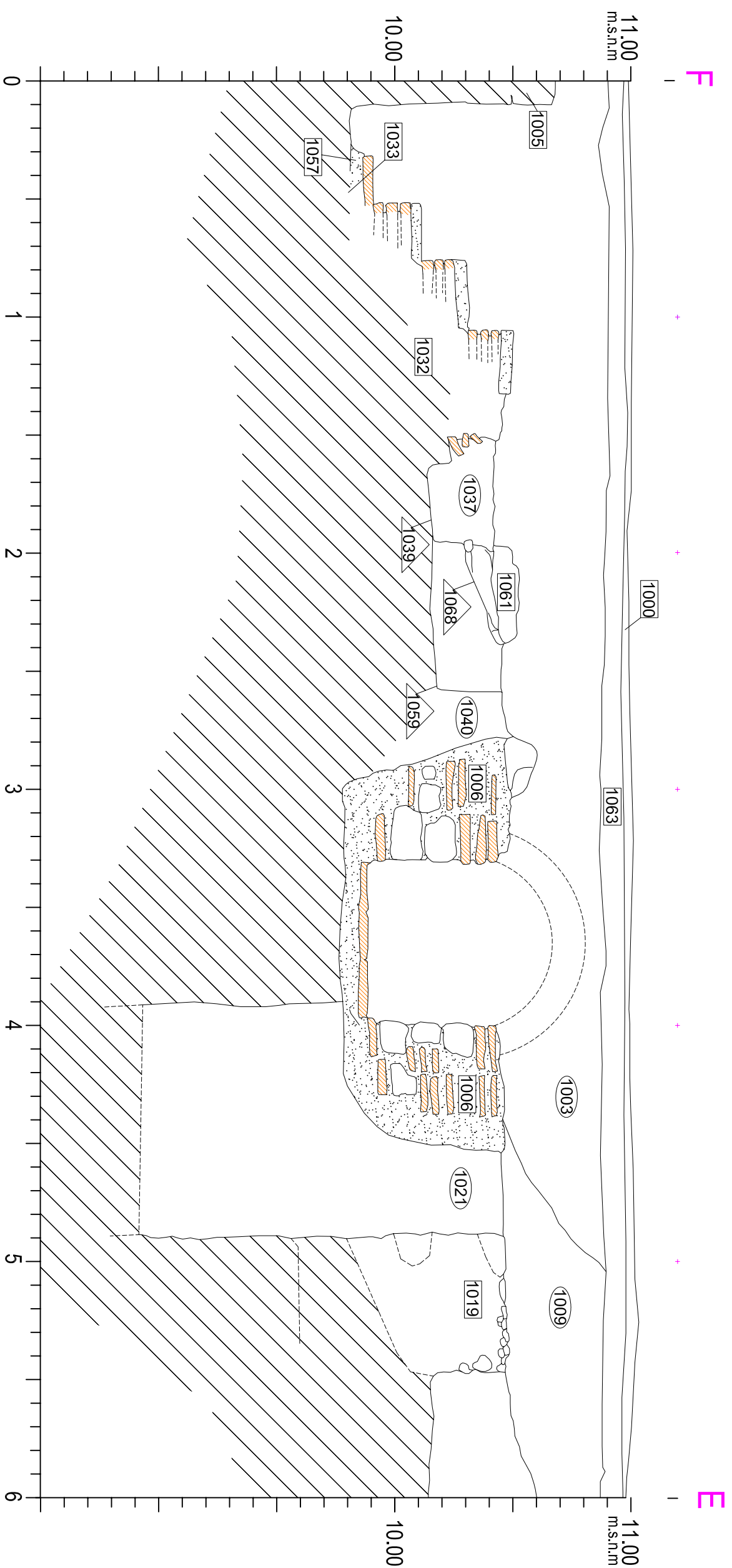

 SOLAR INTERVINGUT

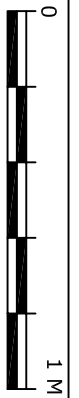
 ÀMBIT DE LA BOTIGA

Secció 2

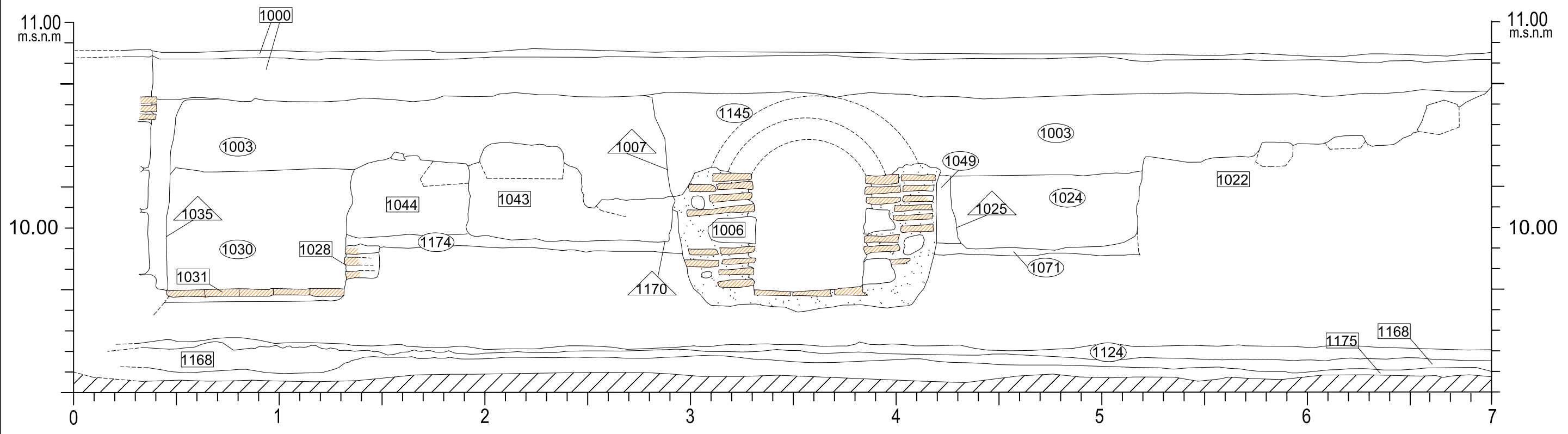
	Tegulae
	Morter

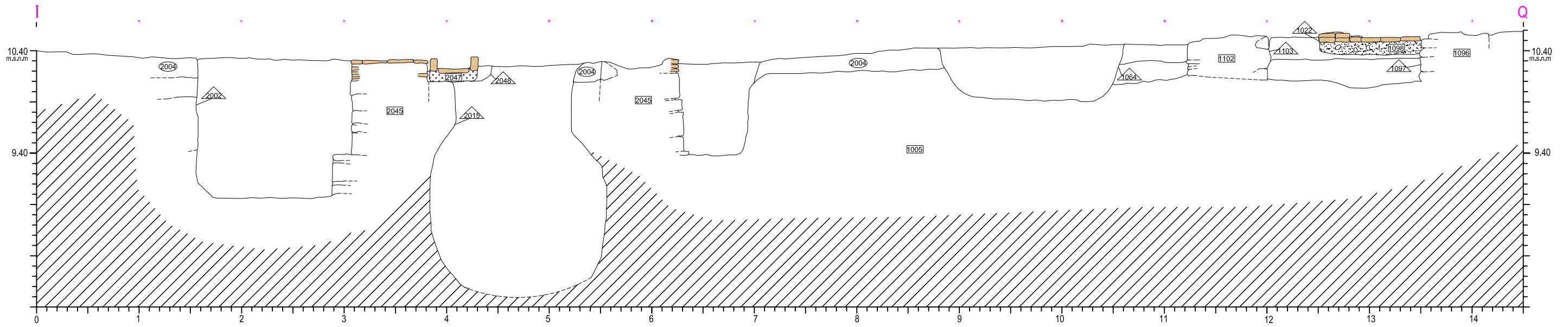
Secció 1

G I + + + + + B I

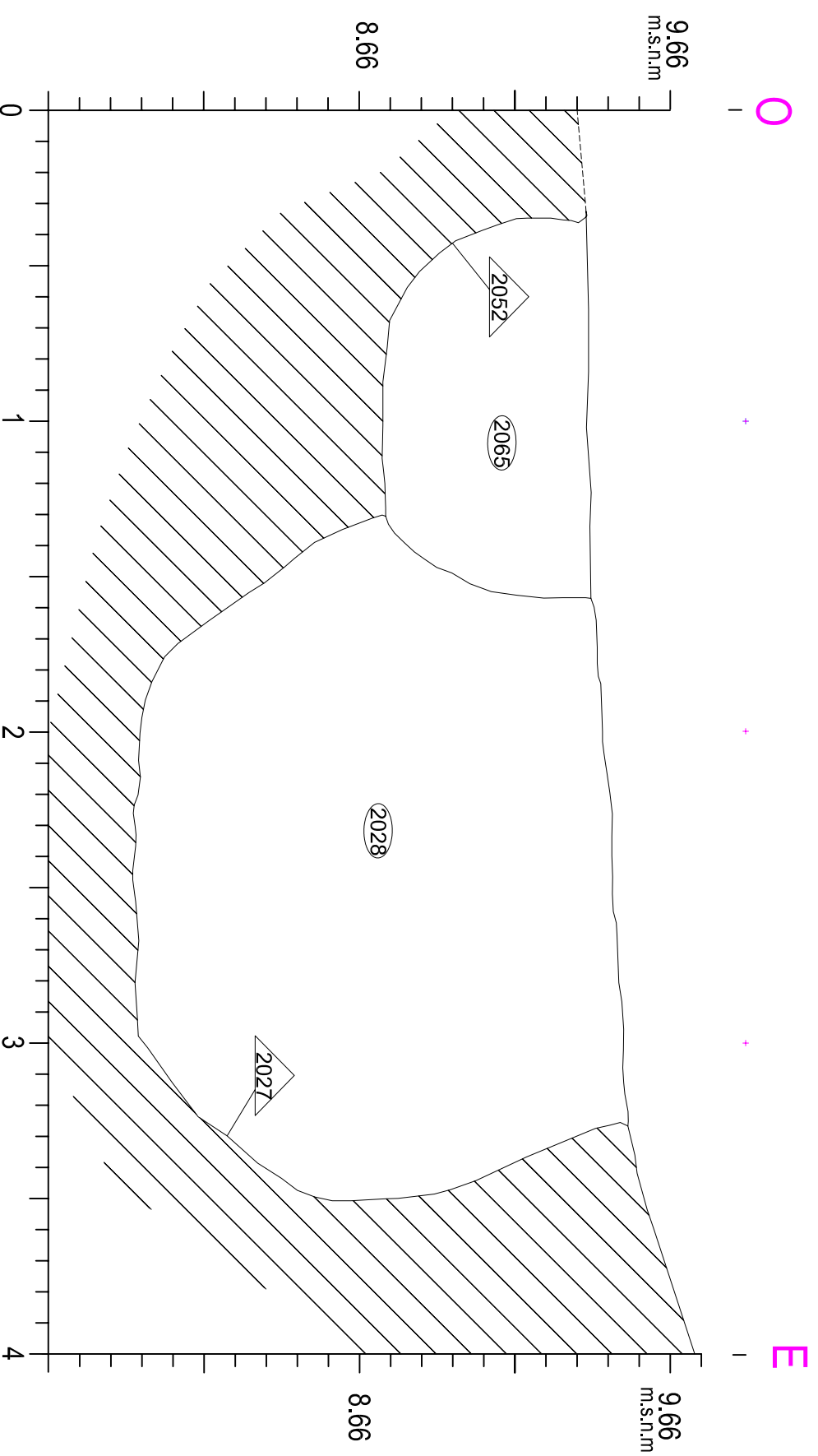
	Tegulae
	Morter

Secció 3

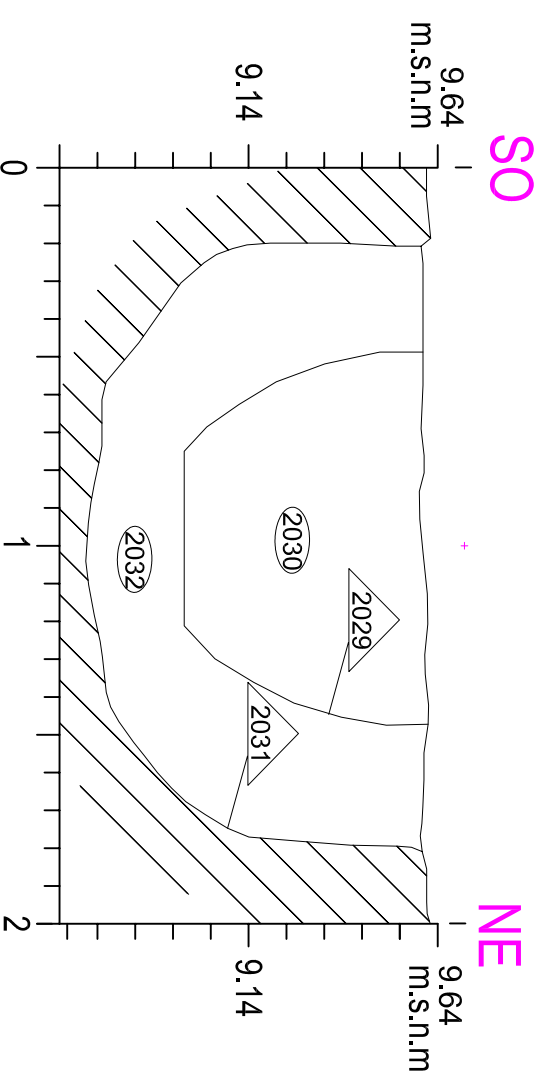

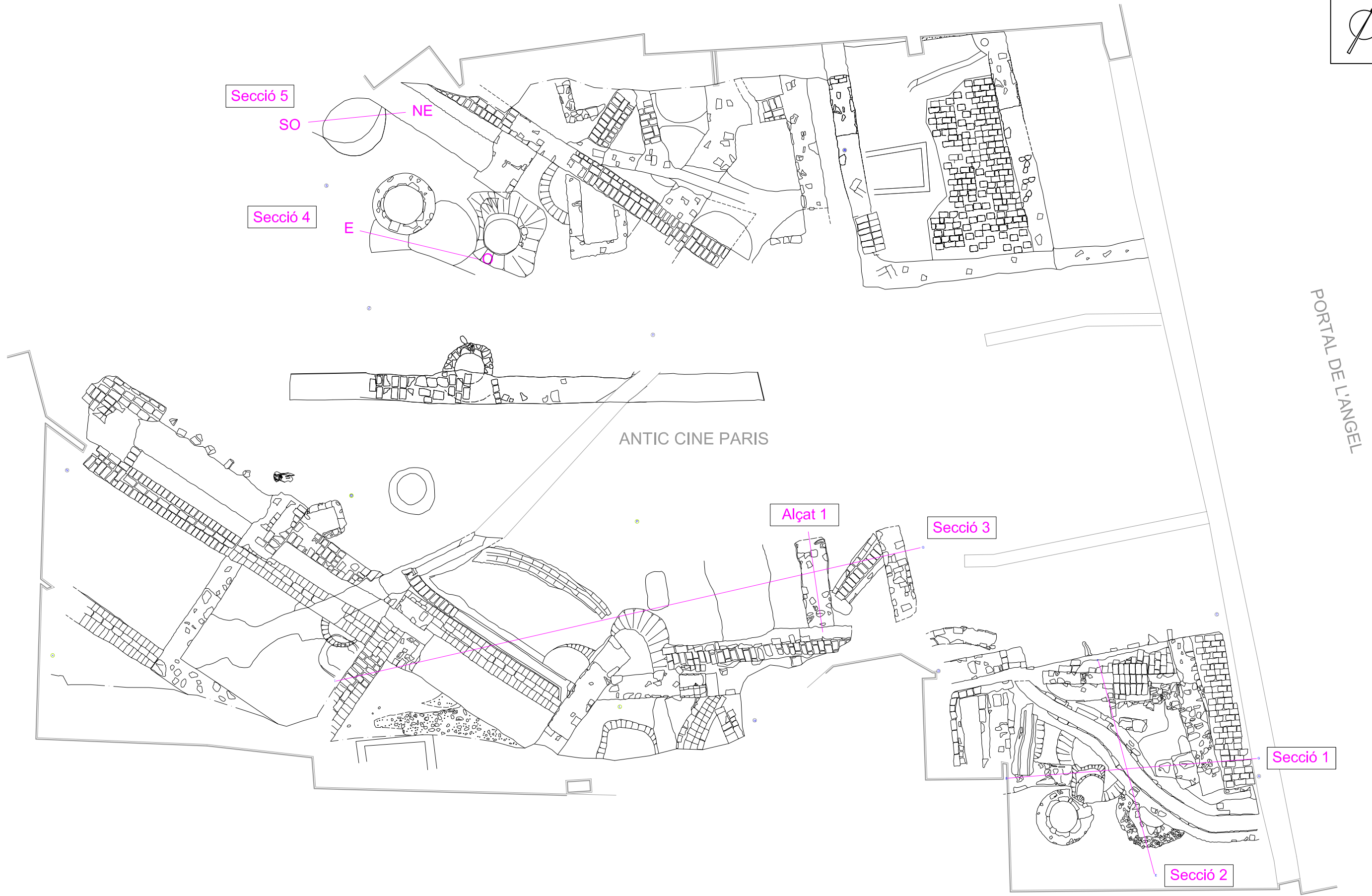
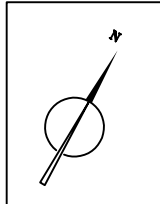
	Formigó
	Tegulae
	Morter

Secció 4

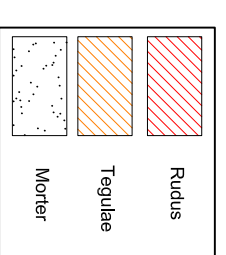
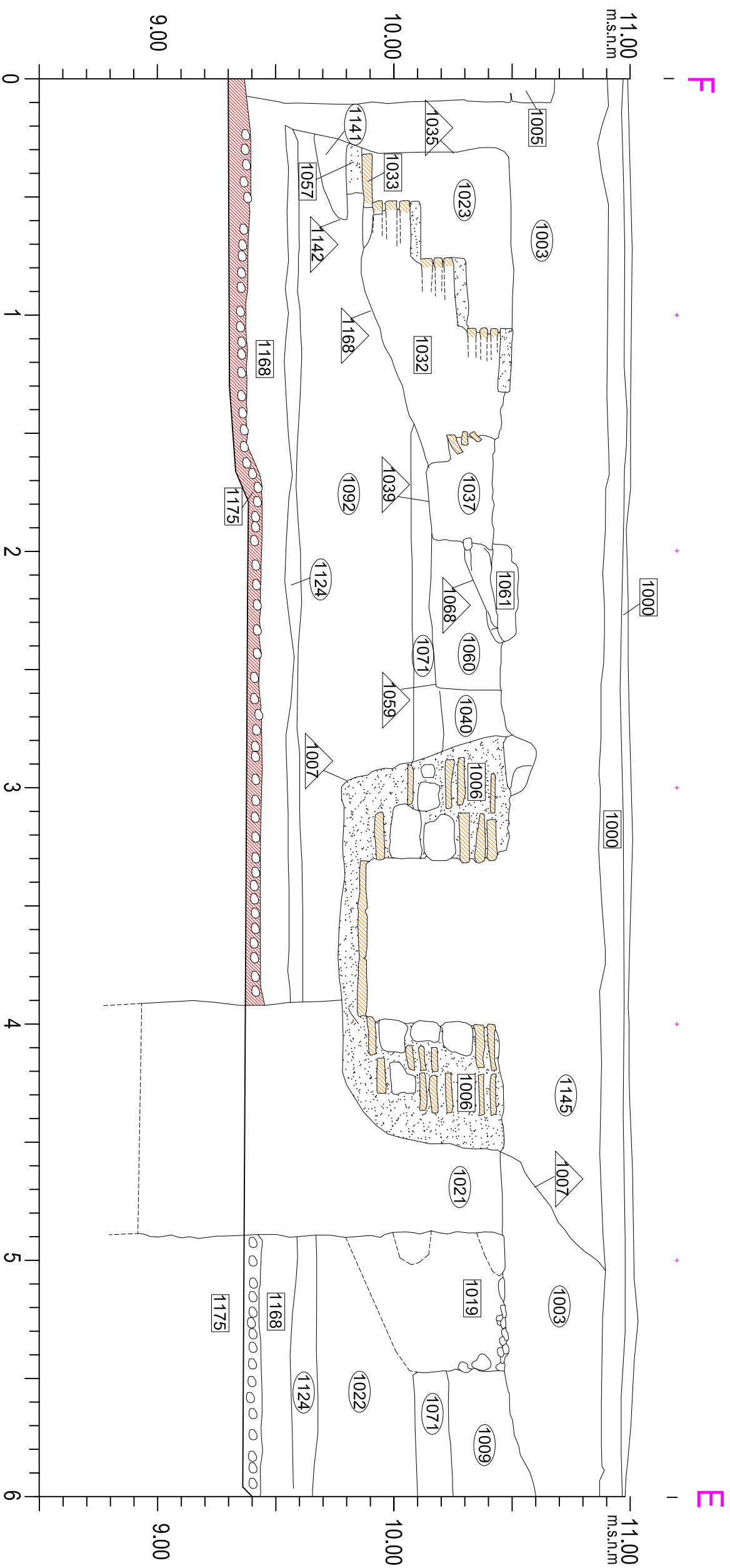

Secció 5

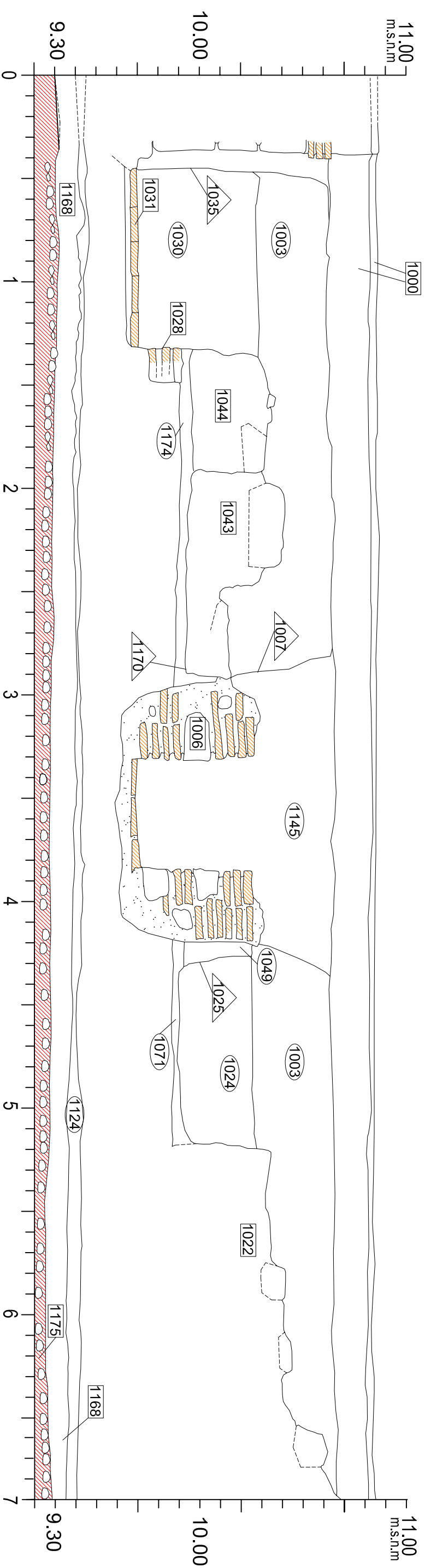
Secció 2

Secció 1

G

B

	Rudus
	Tegulae
	Morter

